

ПРОГРАМА КУРСУ «ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»

Тема 1. Теорія держави і права в системі юридичних наук

Поняття науки та її ознаки. Класифікація юридичних наук за предметом дослідження. Предмет теорії держави і права та, її роль в оволодінні юридичними знаннями, особливості предмету теорії держави і права. Співвідношення категорій об'єкт та предмет юридичної науки. Поняття та класифікація функцій теорії держави та права. Політична функція теорії держави і права. Методологічна функція теорії держави і права. Ідеологічна функція теорії держави і права. Інтерпретаційна функція теорії держави і права. Прогностична функція теорії держави і права. Онтологічна функція теорії держави і права та інші. Визначення місця теорії держави і права, як самостійної науки, яка характеризується самостійним значенням в системі юридичних наук та має відповідне місце в системі наукової діяльності як такої.

Література:

- основна 3-6, 17-21

Тема 2. Методи дослідження держави і права

Методологічне значення теорії держави і права. Наукові підходи до розуміння поняття «методологія». Загальна характеристика методів вивчення держави і права. Загальнонаукові методи дослідження держави і права. Діалектичний метод пізнання держави і права. Метафізичний метод дослідження держави і права. Матеріалістичний метод дослідження держави і права. Ідеалістичний метод дослідження держави і права. Спеціально наукові методи дослідження держави і права. Порівняльний метод. Спеціально-юридичний метод. Системно-функціональний метод.

Статистичний метод. Метод теоретико-правового моделювання. Метод усунення прогалин у праві. Історичний метод. Поняття, значення та характеристика принципів наукового пізнання як вихідних положень та ідей, що забезпечують дослідження держави і права на єдиній основі. Принцип історизму. Принцип об'єктивності. Принцип всесторонності. Принцип конкретності. Принцип професіоналізму. Принцип гуманізму. Принцип відповідальності.

Література:

- основна 3-6, 9-11, 26, 27
- додаткова 11, 13, 29

Тема 3. Держава як історичне явище

Поняття та структура суспільства, як продукту взаємодії людей, засобу організації їх діяльності, взаємодії та об'єднання за спільними інтересами. Поняття порядку як необхідної умови розвитку суспільства. Поняття регулювання як результату суспільного порядку. Поняття та закономірності соціального регулювання. Поняття влади як можливості певної соціальної спільності підкоряти власній волі поведінку інших суб'єктів, застосовуючи для цього різноманітні методи та засоби, її ознаки та значення.

Основні причини виникнення держави : економічні, політичні, соціальні, психологічні, культурні.. Шляхи формування держави. Азіатський (східний) шлях формування держави. Європейський шлях формування держави. Проблеми

Література:

- основна 8-11, 20, 21
- додаткова 8, 16

Тема 4. Держава як юридична категорія

Характеристика держави як теоретичної категорії, її взаємодія та співвідношення з категорією суспільство. Поняття держави та її основні ознаки. Різноманітність існуючих визначень та єдність сутності держави. Аналіз громадянського суспільства як сукупності вищих за ступенем розвитку суспільних відносин. Еволюційний розвиток ідеї громадянського суспільства. Основні аспекти впливу та взаємодії держави та громадянського суспільства. Поняття та підходи до визначення сутності держав. Аспекти сутності держави. Класова сутність держави. Національна сутність держави. Релігійна сутність держави. Загально-соціальна сутність держави. Гносеологічна сутність держави.

Поняття, необхідність та різновиди типології держав. Формаційний підхід до типології держави. Поняття суспільно-економічної формації. Цивілізаційний підхід до типології держав. Співвідношення держави і права з соціально-економічним устроєм суспільства та врахування духовних і культурних факторів суспільного розвитку як основи класифікації держав відповідно до цивілізаційного підходу до типології держави.

Література:

- основна 3, 4, 17, 18

- додаткова 1, 2, 19

Тема 5. Функції держави

Поняття та ознаки функцій держави. Взаємозв'язок та взаємодія функцій держави, їх розвиток на різних етапах розвитку держави. Проблеми співвідношення функцій та завдань держави. Класифікація функцій держави. Внутрішні функції держави. Економічні функції і особливості їх здійснення в умовах ринкової економіки. Соціальна функція та основні напрямки її здійснення в сучасних умовах розвитку держави, інші функції держави. Зовнішні функції держави, їх розвиток в сучасному світі. Функція охорони країни та основні шляхи її здійснення. Функція підтримки світового порядку,

функція співпраці між державами, функція інтеграції у світову економіку, функція вирішення глобальних міжнародних проблем. Поняття форм реалізації функцій держави. Поняття, ознаки та різновиди правової форми реалізації функцій держави. Правотворча діяльність. Правозастосовча діяльність. Правоохоронна діяльність. Контрольно-наглядова діяльність. Інтеграційна діяльність. Поняття та різновиди неправових форм здійснення функцій держави. Організаційно-господарська діяльність. Організаційно-регламентаційна діяльність. Організаційно-ідеологічна діяльність. Поняття та класифікація методів реалізації функцій держави. Метод переконання. Метод заохочення. Метод примусу.

Література:

- основна 4, 5, 11, 17
- додаткова 3, 6, 7
- нормативна 1, 7

Тема 6. Форма держави

Поняття форми держави. Співвідношення форми держави з її сутністю. Безпосередній зв'язок форми держави з державною владою. Форма державного правління. Монархічна та республіканська форма державного правління: їх види та основні ознаки.

Поняття та види форм державного устрою. Прості та складні держави. Унітарна держава, федерація, конфедерація, співдружність, співтовариство, міжнародні об'єднання з елементами федералізму, протекторат. Політичний режим як структурний елемент форми держави та його види. Співвідношення державно-правового режиму з формою правління та формою державного устрою. Особливості елементів форм Української держави.

Література:

- основна 3, 8, 9, 11
- додаткова 9, 13, 36

- нормативна 1

Тема 7. Механізм та апарат держави

Поняття та елементи механізму держави. Механізм держави як система державних організацій. Поняття та структура апарату держави. Принципи діяльності апарату держави. Співвідношення структури апарату держави та національної економіки. Особливості співвідношення апарату держави з механізмом держави. Поняття, особливості та види органів держави. Система органів виконавчої влади. Органи законодавчої влади. Система органів судової влади. Проблеми співвідношення органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Література:

- основна 8, 9,10
- додаткова 4, 10, 18, 28
- нормативна 1, 7

Тема 8. Політична система суспільства - 6 годин

Політична система суспільства, її основні функції та елементи. Політична діяльність як основний системоутворюючий фактор в політичній системі суспільства.

Місце і роль держави в політичній системі суспільства. Форми взаємодії держави з іншими суб'єктами політичної системи суспільства. Політичні партії як особливий елемент політичної системи суспільства. Громадські об'єднання як особливий елемент політичної системи суспільства.

Література:

- основна 26, 27
- додаткова 17,20,24

- нормативна 1, 5, 6, 7

Тема 9. Держава та особа

Дослідження проблем співвідношення держави та індивіда, аналіз змісту ознак та взаємодії категорій «людина», «особа», «громадянин». Поняття правового статусу як системи законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів та обов'язків особи. Визначення структурних елементів правового статусу: права, свободи, законні інтереси, юридичні обов'язки. Встановлення спільних та відмінних рис правового статусу особи та громадянина. Поняття, спільні та відмінні риси об'єктивного та суб'єктивного права. Класифікація суб'єктивних прав. Гарантії суб'єктивних прав та їх класифікація. Міжнародні стандарти прав людини. Права людини в умовах правової соціальної держави.

Література:

- основна 8, 11,17
- додаткова 5,15
- нормативна 1,2,3,4

Тема 10. Правова соціальна держава

Історичні етапи виникнення та становлення ідей правової держави.

Поняття правової держави та її основні ознаки. Конституційне закріплення принципів правової держави. Принцип розподілу влади як обов'язкова ознака сучасного конституційного ладу. Правова держава та громадянське суспільство. Поняття та особливості соціальної держави. Етапи формування концепції соціальної держави та їх практичне втілення. Шляхи формування правової соціальної держави в Україні.

Література:

- основна 17-21, 23, 26, 27
- додаткова 3, 14

- нормативна 1,2, 3,4

Тема 11. Право як історичне явище

Причини формування права. Загально соціальні причини формування права. Різновиди загально соціальних причин формування права. Нормативно-регулятивні причини формування права. Різновиди нормативно-регулятивних причин формування права. Право як особливий засіб соціального регулювання. Риси права. Шляхи формування права. Співвідношення держави і права. Аспекти єдності між державою і правом. Аспекти відмінності між державою і правом. Аспекти взаємодії між державою і правом.

Література:

- основна: 4, 6, 7, 9, 12, 18, 19,20, 23,26,27.

- додаткова: 50, 55.

Тема 12. Право в системі засобів соціального регулювання

Поняття соціального регулювання. Особливості соціального регулювання. Різновиди соціального регулювання: нормативне регулювання та індивідуальне регулювання. Соціальне регулювання суспільних відносин в додержавному суспільстві. Поняття соціальних норм. Ознаки ^соціальних норм. Види соціальних норм. Спільні риси між нормами права та соціальними нормами. Відмінні риси між нормами права та іншими соціальними нормами. Право і мораль. Право і звичай. Право і релігія. Рівні вивчення права (аналітичний, філософія права, спеціально-юридичний).

Література:

- основна: 5, 6, 9, 10, 18, 20, 23, 24.

- додаткова: 7, 69.

Тема 13. Сутність та соціальна цінність права

Поняття сутності права. Особливості сутності права. Підходи щодо визначення сутності права (класовий, загально соціальний, національно-релігійний, гносеологічний). Поняття функцій права. Особливості функцій права. Значення функцій права. Види функцій права. Поняття принципів права. Класифікація принципів права (загально правові, міжгалузеві, галузеві). Поняття цінності права. Характеристика напрямків (аспектів) цінності права. Поняття об'єктивного права. Поняття суб'єктивного права. Спільні риси об'єктивного та суб'єктивного права. Відмінні риси об'єктивного та суб'єктивного права. Зв'язок права із економікою та політикою

Література:

основна: 4, 7, 10, 12, 19, 21, 23, 24.

додаткова: 23, 27, 31, 33, 48, 51, 74.

Тема 14. Типологія права

Поняття та специфіка типології права. Критерії типологізації права. Формаційний та цивілізаційний тип права: поняття та зміст. Загальна характеристика рабовласницького права, феодального права, буржуазного права, канонічного права.

Література:

- основна: 8, 10, 19.

- додаткова: 24, 29, 30, 67, 73.

Тема 15. Праворозуміння

Поняття праворозуміння. Теоретичний та практико-ідеологічний зміст праворозуміння. Типи праворозуміння. Напрямки праворозуміння. Доктрина природного права. Зміст історичної школи права. Марксистська теорія праворозуміння. Основні положення позитивістської юриспруденції. Зміст поглядів соціологічної юриспруденції. Зміст психологічної теорії права. Основні ідеї нормативізму. Особливості сучасних теорій праворозуміння. Основні положення лібертарно-юридичної теорії. Зміст поглядів

представників інтегративної юриспруденції. Феноменолого-комунікативна теорія праворозуміння. Вітчизняне праворозуміння. Етапи розвитку вітчизняного праворозуміння.

Література:

- основна: 2, 4, 7,10,12, 19, 24.
- додаткова: 5,47, 58, 59, 60, 61, 65, 66.

Тема 16. Праворегулювання та його механізм

Поняття правового регулювання. Особливості правового регулювання. Поняття правового впливу. Співвідношення правового впливу та правового регулювання. Поняття предмету правового регулювання. Особливості предмету правового регулювання. Поняття та види способів (прийомів) правового регулювання. Поняття та види типів правового регулювання. Поняття методів правового регулювання. Класифікація методів правового регулювання. Поняття механізму правового регулювання. Особливості механізму правового регулювання. Структура механізму правового регулювання (широкий та вузький підхід). Стадії правового регулювання. Ефективність правового регулювання. Мета правового регулювання.

Література:

- основна: 5, 6, 7, 10, 15,20, 21,26, 27.
- додаткова: 44,49.

Тема 17. Форма (джерела) права

Підходи до розуміння поняття “джерело права”. Підходи вчених щодо вживання та співвідношення категорій “джерело права” та “форма права”. Поняття правового звичаю та його характеристика. Поняття судового (адміністративного) прецеденту та його характеристика. Поняття нормативного договору та його характеристика. Поняття нормативно-правового акту та його характеристика. Поняття та особливості

правотворчості. Співвідношення правотворчості та правоутворення. Поняття та зміст факторів правотворчості. Принципи правотворчості та їх класифікація (загальні та спеціальні). Функції правотворчості та їх різновиди. Види правотворчості та їх характеристика. Правовий акт: поняття та особливості. Різновиди правових актів. Поняття нормативно-правового акту. Ознаки нормативно-правового акту. Класифікація нормативно-правових актів. Поняття та статус закону. Різновиди законів. Законодавчий процес: поняття та особливості. Стадії законодавчого процесу. Поняття підзаконного нормативно-правового акту. Класифікація підзаконних нормативно-правових актів.

Література:

- основна: 6,9,10,18,19,21,23,26.
- додаткова: 1,4,15,43,46, 56, 57, 76.

Тема 18. Норма права

Поняття норми права. Ознаки норми права. Структура правової норми. Підходи до розуміння структури правової норми (теоретичний, функціональний). Поняття гіпотези правової норми та її різновиди. Поняття диспозиції правової норми та її різновиди. Поняття санкції правової норми та її різновиди. Способи викладення правової норми у положенні нормативно-правового акту. Класифікація правових норм. Дія норми права в просторі, часі та за колом осіб. Поняття та зміст юридичної сили правової норми. Поняття правової колізії. Поняття колізійної норми. Зміст та види колізійних норм.

Література:

- основна: 4, 5,10,19,20,23,24,26,27.
- додаткова: 3, 16, 28.

Тема 19. Система права та система законодавства

Поняття системи права. Риси системи права. Підходи до розуміння структури системи права. Поняття та характеристика норми права як елементу системи права. Поняття та характеристика інституту права як елементу системи права. Різновиди інститутів права. Поняття та характеристика галузі права як елементу системи права. Різновиди галузей права. Поняття та ознаки публічного права. Поняття та ознаки приватного права. Підходи до розуміння поняття "законодавство". Функціональна та державно-організаційна структури законодавства. Горизонтальна та вертикальна структури законодавства. Спільні риси системи права та системи законодавства. Відмінні риси системи права та системи законодавства. Поняття систематизації. Фактори, що зумовлюють необхідність систематизації. Ознаки та форми систематизації. Поняття та загальна характеристика кодифікації. Поняття та ознаки інкорпорації? Поняття та загальна характеристика консолідації. Поняття обліку нормативно-правових актів.

Література:

- основна: 5, 6, 7, 9, 10, 18, 20, 21, 23, 27.
- додаткова: 53.

Тема 20. Реалізація права

Поняття реалізації права. Особливості реалізації права. Форми реалізації права. Поняття дотримання права. Поняття використання права. Поняття виконання права. Поняття і ознаки правозастосування. Вимоги, що висуваються до правозастосовної діяльності. Стадії Правозастосування. Поняття аналогії закону. Поняття аналогії права. Поняття та ознаки актів правозастосування. Структура та види актів правозастосування. Вимоги, що висуваються до актів правозастосування.

Література:

- основна: 4, 5, 10, 18, 21, 23.

- додаткова: 10, 37, 41, 54.

Тема 21. Правовідносини

Поняття та риси правовідносин. Значення правовідносин. Класифікація правовідносин. Поняття та значення структури правовідносин. Елементи правовідносин. Поняття об'єкту правовідносин. Підходи до розуміння поняття "об'єкт правовідносин" (моністичний та плюралістичний). Поняття суб'єкту правовідносин та його різновиди. Поняття правосуб'єктності та його елементи. Поняття правоздатності. Поняття та види дієздатності. Поняття деліктоздатності. Правосуб'єктність юридичних осіб. Поняття юридичного змісту правовідносин. Поняття фактичного змісту правовідносин. Поняття, ознаки та структура суб'єктивного права. Права людини: поняття, зміст та види. Поняття, ознаки та структура юридичного обов'язку. Поняття підстав виникнення правовідносин та їх види. Поняття та ознаки юридичних фактів. Класифікація юридичних фактів. Поняття та ознаки фактичного складу. Класифікація фактичного складу.

Література:

- основна: 6, 7, 15, 18, 20, 23, 27.

- додаткова: 9, 12, 22, 25, 39, 40, 64, 70.

Тема 22. Тлумачення права

Поняття та ознаки тлумачення права. Необхідність та значення тлумачення права. Етапи тлумачення права. Способи тлумачення права. Поняття та характеристика обсягу тлумачення. Види тлумачення права. Поняття офіційного та неофіційного тлумачення права. Поняття інтерпретаційного акта. Ознаки інтерпретаційного акта.

Література:

- основна: 4, 5, 6, 7, 10, 19, 20, 27.

- додаткова: 8, 32, 35, 45, 72, 75.

Тема 23. Правосвідомість та правова культура

Поняття правової свідомості. Особливості правової свідомості. Правова свідомість як форма суспільної свідомості. Структура правової свідомості. Поняття функцій правосвідомості. Різновиди функцій правосвідомості та їх характеристика. Різновиди правосвідомості. Поняття правового нігілізму. Поняття правового виховання. Зміст та цілі правового виховання. Поняття та цілі правової освіти. Поняття правової культури. Місце правової культури в культурі суспільства. Структура правової культури. Види правової культури та її рівні. Поняття та різновиди функцій правової культури.

Література:

- основна: 5, 6, 7, 10, 13, 15, 19, 23
- додаткова: 6, 13, 37, 38, 42, 63.

Тема 24. Правопорушення та юридична відповідальність

Поняття правомірної поведінки. Ознаки та види правомірної поведінки. Поняття та ознаки зловживання правом. Поняття та ознаки правопорушення. Правопорушення як соціально-біологічне явище. Юридичний склад правопорушення. Види правопорушень. Поняття та види соціальної відповідальності. Поняття юридичної відповідальності, її сутність та ознаки. Поняття та зміст принципів юридичної відповідальності. Підстави юридичної відповідальності. Поняття функцій юридичної відповідальності та їх зміст. Види юридичної відповідальності. Причини та умови, що сприяють скоєнню правопорушень, їх недопущення та протидія.

Література:

- основна: 4, 6, 9, 10, 20, 21, 26.
- додаткова: 20, 26, 62, 23, 71.

Тема 25. Законність та правопорядок

Поняття законності як багатоаспектної категорії. Поняття та зміст вимог законності. Поняття принципів законності та їх зміст. Поняття гарантій законності. Форми гарантій законності (загальносоціальні та юридичні). Поняття правопорядку. Ознаки та особливості правопорядку. Співвідношення законності та правопорядку.

Література:

- основна: 6, 7, 9, 10, 15, 16, 19, 21, 22.
- додаткова: 2, 19, 68, 27.

Тема 26. Правові системи

Поняття правової системи. Особливості правової системи. Розмежування понять “правова система” та “система права”. Класифікація правових систем. Основні правові системи світу. Загальна характеристика романо-германської (континентальної) правової системи. Загальна характеристика англо-саксонської правової системи (системи загального права). Загальна характеристика мусульманської системи права. Національні правові системи. Загальна характеристика та співвідношення міжнародного та національного права.

Література:

- основна: 4, 7, 9, 18, 19, 21, 22, 23, 26, 27.
- додаткова: 11, 14, 17, 18, 21, 34, 52.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНО! ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Алексеев С.С. Теория права. Изд. 2-е, переработ, и дополн. - М.: Изд-во БЕК, 1995.

2. Антологія української юридичної думки: В 6 т. Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права./ упорядники: В. Д. Бабкін, І. Б. Усенко, Н. М. Пархоменко.- К.: Юридична книга, 2002 - 564 с.
3. Дробязко С.Г., Козлов В.С. Общая теория права. Учеб. пособие для ВУЗов.- Мн.: Изд-во Амалфея, 2005.
 4. Загальна теорія держави і права: Підручник // За ред. проф. М В. Цвіка, доц. В. Д. Ткаченка, проф. О. В. Петришина.- Х.: Право, 2002.- 432 с.
 5. Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції): навч. посібник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко.- К.2008.- 400 с.
 6. Кельман М С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права: Кондор, 2006. - 477 с.
 7. Котюк В. О. Основи держави і права: Навч. посіб. / В. О.Котюк. перероб. - К.: Атіка, 2001.- 432 с.
 8. Марченко М. Н. Проблемы теории государства и права: учеб. - М.: ТК Велби, 2005. - 768 с.
 9. Морозова Л. А. Теория государства и права / Л. А. Морозова.- М.: Юристь, 2002.- 414 с.
 10. Общая теория государства и права: Академический курс в 3-х томах. Т. 1-3 / Отв. ред. проф. М. Н. Марченко.- Изд. 2-е, перераб. и доп.- М.: ИКДТ Зерцало-М", 2002.
 11. Осауленко О. /. Загальна теорія держави і права: Навч. посібник. - К.: Істина, 2007.
 12. Поляков А. В. Общая теория права: Феноменолого-коммуникативный подход: Курс лекций. 2-е изд., доп. / А. В.Поляков.- М.: Юридический центр Пресс, 2003.- 845 с.

13. Право и культура / В. С. Нерсисянц, Г. И. Муромцев, Г. И. Мальцев и др. Н. С. Соколов (отв. ред.). - М.: Изд-во Российского ун-та дружбы народов, 2002. - 423 с.
14. Право и общество: от конфликта к консенсусу: Монография.- СПб: СПб ун-т МВД России, 2004.- 480 с.
15. Правознавство: Підруч./ За ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. - К: Юрінком Інтер, 2007.- 752 с.
16. Проблемы права и справедливости в условиях глобализации: XXII // Правоведение.- Москва, 2007. - 1. - С. 237-244.
17. Проблемы общей теории права и государства. Учебник для вузов / Под общ. ред. д.ю.н., проф. В.С. Нерсисянца. -М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА*М, 1999.
18. Протасов В. Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства: 2-е изд., перераб. и доп. / В. Н. Протасов. - М.: Юрайт-М, 2001. - 346 с.
19. Рассолов М. М. Проблемы теории государства и права: Учеб. пособ. для студ. / М. М. Рассолов.- М: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2007,- 431 с.
20. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / О. Ф. Скакун; Пер. з рос,- 2-е вид,- Х.: Консум, 2005.- 656 с.
21. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): учебник. - Х,; Эспада, 2007. - 840 с.
22. Теорія держави і права: Підручник / СЛ. Лисенков, А.М. Колодїй, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський / За ред. СЛ. Лисенкова. - К.: Юрінком Інтер, 2005.
23. Теория государства и права: Учеб. для вузов/ Под ред. проф. В. М. Корельского и проф. В. Д. Перевалова.- М.: НОРМА, 2003.- 616 с.

24. Теория государства и права: Хрестоматия: В 2-х т. Т. 1-2 . С. В. Липень.- М.: Юристъ, 2001.

25. Теория государства и права: Учебник / Пиголкин А. С. Дмитриев Ю. А.; Под ред. А. С. Пиголкина, Ю. А. Дмитриева. - М.: Высшее образование.

26. Червонюк В. И. Теория государства и права: Учебник. - М.: ИНФРА-М.

2006. 27. Черданцев А. Ф. Теория государства и права: Учебник для вузов / А. Ф. Черданцев.- М.: Юрайт-М, 2001.-432 с.

Нормативна:

1. Конституція України від 26 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996.-№30.

2. Загальна декларація прав людини І І Права людини. - К., 1992

3. Європейська соціальна хартія І І Збірник договорів Ради Європи. - К., 2000.

4. Європейський кодекс соціального забезпечення // Збірник договорів Ради Європи. - К., 2000.

5. Закон України «Про політичні партії в Україні» // Відомості Верховної Ради України . - 2001. -№3.

6. Закон України «Про об'єднання громадян» // Відомості Верховної Ради України . 1992.-№34.

Додаткова

Ц Артикуца Н. В. Мова права: Навчальний посібник / Н. В. Артикуца.- 2-ге вид., змін, і доп.- К.: Стилос, 2004.- 277 с.

2. Белая Л. В. Зміцнення законності як одна з передумов побудови соціально-правової держави // Держава і право. Збірник наукових праць. Вип. 15, 2002. - К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН

України, Спілка юристів України, Вид. Дім "Юридична книга". - С. 24-27.

3. Бобровник С. В. Колізійні норми як засіб удосконалення сучасного законодавства // Парламентаризм в Україні: теорія та практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Ред. кол. С. Б. Гавриш, В. Ф. Опришко та ін. - К.: Інститут законодавства Верховної ради України, 2001. - С. 497-500.

4. Богино С. В. Правотворчество: путь от источника к форме права. Лекции. - М.: Изд-во РАГС, 2002. - 102 с. 5. Бурдяк В. | Становлення та розвиток соціологічних концепцій права. Навчальний посібник. ЦЧернівці: Рута, 2001. - 84 с.

6. Бурмистров В. А. Место и роль правовой культуры в становлении правового: государства. - Симферополь: Таврида, 1996. - 190 с.

7. Введение в теорию государственно-правовой организации социальных система Монография / Под общ. ред. Е. Б. Кубко.- К.: Юринком, 1997.- 192 с. 8. Власов Ю. П. Проблемы тлумачення норм права. - К.: Інститут держави і права ім Корецького НАН України, 2001.-177 с.

9. Волинка К. Забезпечення прав і свобод особи в Україні: теоретичні і практичні аспекти | Право України. 2000. - 11. - С. 30-33. 10. Вопленко Н. Н. Реализация права. Учебное пособие. - Волгоград: Изд-во Волгоградского гос-ого ун-та, 2001. - 46 с. 11 і Гармонізація національних правових систем з правом ЄС.- К: Слово, 2005.- 320 с.

12. Гнатущенко Ю. Правові відносини та їх місце в механізмі правоого регулювання / Ю. Гнатущенко | Юридична Україна.- К., 2007.- 12.- С.10-14. 13. Гринюк Р. Ф. Правова культура і її роль у становленні та розвитку правової держави // Держава і право. Збірник наукових праць. Вип. 20, 2002. - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Спілка юристів України, Вид. Дім "Юридична книга". - С. 31-39.

14. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози; Пер. с фр. В. А. Туманова.- М.: Медунар. отношения, 1999.- 400 с.
15. Демків Р. Форма (джерело) права: проблеми розуміння/ Р.Демків // Підприємництво, господарство і право.- К.: Ін Юре, 2007.- 6.- С.118-121.
16. Денисенко В. В. Коллизии правовых актов: сущность и разрешение / В.В.Денисенко // Правоведение.- Москва, 2007.- 3.- С.28-33.
17. Зайчук О., Оніщенко Н. Правові системи сучасності та тенденції їх розвитку І І Право України. - 2002. - № 11. - С. 23-26.
18. Зайчук О., Оніщенко Н. Середовище права та формування правових систем сучасності // Право України. - 2003. - № 12. - С. 37-40.
19. Законність: теоретико-правові проблеми дослідження та впровадження. - К.: ЮСТІНІАН, 2004. -216 с.
20. Іваненко О. Державно-примусова форма реалізації юридичної відповідальності: окремі питання / О. Іваненко І І Право України.- 2006.- 6.- С. 29-33.
21. Кагадій М. Поняття та елементи правової системи / М. Кагадій // Право України.- 2004.- 12.- С. 32-36.
22. Калініченко О. Теоретико-правові ідеї захисту прав, свобод та обов'язків людини і громадянина // Право України. - 2005. - №5. - С. 21-24.
23. Колодій А. М. Принципи права України. Монографія. - К.: Юрінком Інтер, 1998. -
24. Кашкин С. Ю. Смена цивилизаций и конституция: формирование ее глобального идеала // Государство и право. - 1992. - № 11. - С. 20-25.
25. Кикоть Г. Проблема класифікації юридичних фактів у суч. Україні. - 2003. - № 7. - С. 29-33.

26. Кожевников С. Н. Правомерное поведение и правонарушения. Сущность и содержание. Учебно-методическое пособие по курсу «Общая теория права». «Общество», 2001. - 71 с.
27. Кондратьев Р., Гернего О. Принципи права та їх роль у регулюванні суспільних відносин // Право України. - 2000. - №2. - С. 40-44.
28. Корнута Р. Вітчизняні погляди на структуру норми права / Р.Корнута // Право України.- 2007.- 7.- С. 19-21.
29. Косарев А. И. Вариантность развития в истории досоциалистических типов права // Советское государство во и право. - 1986. - №5. - С. 34-38.
30. Крашенинникова Н. А. Цивилизационные подходы к изучению истории государства и права // Методологические проблемы правоведения. М., 1994. - С. 47-49.
31. Лейст О. Э. Сущность права. Проблемы теории и философии права. - М.: ИКД «Зерцало-М», 2002. - 288 с.
32. Лисенков С. Л. Тлумачення (інтерпретація) норм права: причини необхідності, види та способи / С. Л. Лисенков // Законодавство України. Науково-практичні коментрі.- 2006.- 5.- С.3-9
33. Львова О. Л. Право живе та діє (про ціннісні орієнтації права) / О. Л. Львова // Часопис Київського університету права.- К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2007.- 1.- С.11-17.
34. Луць Л. А. Структура правової системи суспільства: загальнотеоретичні аспекти // Право України. - 2002. -№ 12- С. 7-10.
35. Майстренко О. В. Роль тлумачень та роз'яснень законодавства / О. В. Майстренко // Бюлетень Міністерства юстиції України.- 2007.- 2.- С.110-118.
36. Макаренко Л. О. Реалізація правових приписів: загальнотеоретичні проблеми 11 Держава і право. Збірник наукових праць. Вип. 5, 2000. - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Спілка юристів України, Вид. Дім "Юридична книга". - С. 3-9.

37. Макаренко Л. О. Формування правової культури особи / Л. О. Макаренко // Часопис Київського університету права.- К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2005.- 3.- С. 21-26.
38. Маличок К. Формування правосвідомості українців на етапі демократизації України К. Маличок // Підприємництво, господарство і право.- К.: Ін Юре, 2007.- 5.- С. 121-122.
39. Малька А. В. Законный интерес и юридическая обязанность / Л. В. Мальто»
В. В. Субочев // Государство и право.- 2007.- 2.- С.31-36 40. Маяько А. В. Стимулы и ограничения в праве: Монография Л. В. Мальке,- 2-е изд., перераб. и доп.- М.: Юристь, 2004.- 250 с.
41. Манько Д. Правоприменение в механизме действия права / Д. Манько. И І ловнюк // Юридический вестник.- Одесса: Юридична література, 2005.- 3.- С 62-66.
42. Мартинюк Т. Развитие понятия правосвідомості в період грапсформаии
українського суспільства / Т. Мартинюк // Право України,- 2007,- 2.- С. 26- 31.
43. Марченко М. Н. Источники права: Учебное пособие / М. Н. Марченко - М: Проспект, 2005.- 760 с.
44. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності / Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 К., 2004.
45. Михайлович Д. М. Толкование закона. - Х.: Изд-во ун-та внутренних дел, 2004. - 198 с.
46. Мідзяновська В. Судовий прецедент: структура, види / В. Мідзяновська // Право України.- 2006.- 6.- С.119-123.
47. Мурашова С. А. Проблемные аспекты современного правопонимания / С.

- А.Мурашова // История государства и права.- М.: Юрист, 2003.- 6.- С.11-12.
48. Наливайко О. /. Функції права: поняття, класифікація, генезис / О. І.Наливайко // Часопис Київського університету права.- К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2004.- 3.-С. 13-18.
49. Новікова М. Юридичний компроміс як додатковий метод правового регулювання / М. Новікова // Право України.- 2006.- 9.- с. 34-38.
50. Оборотов Ю. М. Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти. - Од.: Юрид. літ., 2001. - 157 с.
51. Оніщенко Н. М, Лоцихін О. М. Функції права: значення, сутність, система // Часопис Київського університету права. - 2004. - №2. - С. 9-13.
52. Оніщенко Н.М. Правова система: проблеми теорії. - К., 2002. - 352 с.
53. Оніщенко Я. М. Система права та система законодавства: співвідношення та перспективи розвитку // Держава і право. Збірник наукових праць. Вип. 15, 2002. — К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Спілка юристів України, Вид. Дім "Юридична книга". -С. 8-16.
54. Павлішин О. Правозастосування як об'єкт філософсько-правових досліджень І О. Павлішин // Право України.- К.: Ін Юре, 2004. - 8.- С. 21-25.
55. Папаян Р. А. Христианские корни современного права / Р. А. Папаян.- М. Издательство, 2002.- 416 с.
56. Пархоменко Н. Ж Джерела та форми права як категорії права: до постановки проблеми / Н. М.Пархоменко // Часопис Київського університету права - К.: Ін-т держави і права ім, В. М. Корецького, 2006.- 4.- С. 16-20.
57. Пархоменко Н. М Система джерел права: ознаки, властивості та зміст і Н.М.Пархоменко // Часопис Київського університету права.- К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2007.-3.- С.8-12.

58. Петровцій С/. Психологічна школа права: зміст, значення і а вплив на формуваю** юридичної психології // Держава і право. Збірник наукових праць. Вип. 8. 2000. держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Спілка юристів України. "Юридична книга". - С. 41-48.
59. Петровцій С. 7. Соціологічна школа права: багатоманітність концепцій та їх роль у забезпеченні ефективності правових досліджень // Держава і право. Збірник наукових праць. Вип, 7, 2000. - К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Спілка юристів України,
Вид. Дім "Юридична книга". - С. 49-58.
60. Петровцій СЛ. Генезис вітчизняного праворозуміння // Держава і право. Збірник наукових праць. Вип. 6, 2000. - К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Спілка юристів України, Вид. Дім "Юридична книга". - С. 10-18.
61. Плавич В. Проблеми сучасного праворозуміння В. Плавич // Юридична Україна.- К.: Юрінком Інтер, 2004.- 8.- С. 4-9.
62. Принципы юридической ответственности // Р. Л. Хачатуров (ред.). - Тольятти, 2001. - 202 с.
63. Проблеми формування національної правової культури // М. К. Подберезький, М. П. Васильєва, А. К. Яковенко. - Х.: ТОВ «ЕДЕНА», 2003.1168
64. Рабінович П. М. Основні права людини: поняття, класифікація, тенденції // Український часопис прав людини, — 1995. - №1. - С. 14-22.
65. Рабінович П. Сутність праворозуміння / П. Рабінович // Право України.- 2007,- С. 3-7.
66. Рабінович 77. Сучасне європейське праворозуміння / П. Рабінович П Право України.- 2006.- 3.- С. 4-6.

67. Рожкова Л. П. Принципы и методы типологии государства и права. Саратов. 1984. - 194 с.
68. Самохвалов В. В. Законність: основні аспекта та сфери прояву // Держава і право. Збірник наукових праць. Вип. 11, 2001. j§ К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Спілка юристів України, Вид. Дім "Юридична книга". - С. 44-50.
69. Селіванов В. Діденко Н. Правова природа регулювання суспільних відносин // Право України. - 2000. - № 10. ~ С. 10-20.

ПРОГРАМА КУРСУ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»

Тема 1. Вступ до курсу «Історія держави і права України»

Предмет історії держави і права України. Місце науки та навчального курсу в системі юридичних, історичних та соціально-політичних дисциплін. Принципи та методи пізнання історико-правових явищ. Періодизація курсу та джерела історії держави і права України. Історіографія курсу.

Тема 2. Рабовласницькі державні утворення і їх право на території Північного Причорномор'я і Приазов'я (VII ст. до н.е. - III ст. н.е.)

Суспільно-політичний лад та право Скіфської держави. Державний устрій та право античних міст-полісів. Боспорське царство, його суспільно-політичний лад і право.

Література 7, 27-34, 39, 40, 51

Давньоруська держава і право

Тема 3. Ранньофеодальна держава Київська Русь (VII - перша пол. XIII ст.)

Формування державності у східних слов'ян. Виникнення давньоруської держави. Суспільний лад Русі-України. Державний устрій Русі-України. “Повість минулих літ” – найдавніший літопис про слов'янські племена. Етапи формування Київської Русі. Характеристика судової системи Київської Русі. Віче – най давній орган місцевого самоврядування.

Література 17, 27-41, 47, 49, 65, 68, 75, 84

Тема 4. Право Київської Русі

Джерела давньоруського права. “Руська Правда” - видатна пам'ятка права України. Система правових норм Київської Русі. Злочини та покарання на Київській Русі. Судовий процес у Київській Русі. “Правда Ярослава” та Коротка редакція “Руської Правди” – норми звичаєвого права”. Князівське законодавство як джерело давньоруського права. Злочини та покарання за Руською Правдою. Основні форми земельної власності у Київській Русі.

Література 12, 26-41, 49, 65, 68, 76, 81, 93

Тема 5. Галицько-Волинська держава та її право (XIII - друга пол. XIVст.)

1. Формування та розвиток Галицько-Волинської держави. Особливості суспільного ладу та державного устрою. Джерела та основні риси права Галицько-Волинської держави.

Література (3, 18-31, 53, 66)

Держава і права литовсько-польської доби

Тема 6. Литовсько-Руська держава та її право (друга пол. XIV-середина XVI ст.)

Формування Литовсько-Руської держави. Правове становище українських земель у складі Великого Князівства Литовського та їх суспільний устрій. Судова система та судочинство. Правова система Литовсько-Руської доби.

Література 12, 22-27, 29-41, 82, 90

Тема 7. Суспільно-політичний лад та право на українських землях у складі Речі Посполитої (друга пол. XVI-середина XVII ст.)

Суспільний лад. Органи влади й управління. Джерела та основні риси права.

Література (12, 19, 26-41, 82)

Держава і право козацької доби.

Тема 8. Запорізька Січ, її військово-адміністративний устрій та право

Виникнення і розвиток Козацької Республіки. Структура та функції органів влади і управління Запорізької Січі. Джерела та основні риси права Запорізької Січі.

Література (12, 16, 20, 26-39, 41,52, 79, 94)

Тема 9. Українська держава і право в роки Визвольної війни 1648-1654 рр.

Формування української національної держави в ході Визвольної війни під проводом Б.Хмельницького (1648-1654 рр.). Суспільний та державний лад. Правова система.

Література 12, 16, 20, 26-40, 79

Тема 10. Українська гетьманська держава і право (середина XVII-кінець XVIII ст.)

Козацько-Гетьманська держава у складі Росії. Обмеження й ліквідація автономії. Суспільний устрій. Органи автономної влади та управління Гетьманщини. Джерела і розвиток права.

Література 5, 8, 9, 18, 20, 26-42, 50, 57, 58, 67, 72, 83
Держава і право у XIX-поч. XX ст.

Тема 11. Суспільно-політичний устрій та право на українських землях у складі Російської імперії (XIX-початок XX ст.)

Суспільний устрій. Органи влади та управління. Реформи й контрреформи. Судоустрій. Право.

Література 12, 26-41, 83, 92

Тема 12. Суспільно-політичний устрій та право на українських землях у складі Австро-Угорщини (XIX-початок XX ст.)

Суспільний лад. Органи влади та управління. Судоустрій. Право.

Література (12, 26-41)

Відродження української національної держави і права

Тема 13. Державний лад і право Української Народної Республіки

Утворення Центральної Ради. Державний лад УНР. Законодавча діяльність Центральної Ради.

Література 13, 25-41, 48, 61, 62, 69, 78, 85

Тема 14. Держава і право за гетьманату П. Скоропадського.

Історико-правова характеристика природи гетьманату П. Скоропадського. Державне будівництво. Законодавча діяльність гетьманату П. Скоропадського.

Література 13, 25-41, 48, 61, 62, 69, 78, 85

Тема 15. УНР часів Директорії та її право.

Створення Директорії. Формування органів влади й управління. Засади заснування правової системи.

Література 13, 25-41, 48, 61, 62, 69, 78, 85

Тема 16. Західноукраїнська Народна Республіка та її право.

Розпад Австро-Угорської імперії. Проголошення ЗУНР. Державний устрій. УНРада та її органи. Законодавство ЗУНР.

Література 13, 25-41, 48, 61, 62, 69, 78, 85

Радянська держава і право України

Тема 17. Утворення радянської держави і права в Україні (1917-1920 рр.)

Поширення радянської влади в Україну. Органи захисту революційного режиму. Становлення основ радянського права в Україні.

Література 26-37, 40-42, 57, 71

Тема 18. Державно-правовий розвиток України в умовах нової економічної політики(1921 – 1929 рр.)

Зміни в державному статусі УСРР. Державний лад. Судові та правоохоронні органи. Кодифікація радянського законодавства в Україні в 20-х рр. Характерні риси права.

Література 26-41, 43-45, 60, 87, 89

Тема 19. Держава і право України в період тоталітарно-репресивного режиму (1929-1939 рр.)

Державний лад. Зміни в центральних місцевих органах влади й управління. Централізація правоохоронної системи і посилення ролі позасудових репресивних органів. Основні риси права. Надзвичайне законодавство СРСР та право в Україні в 30-х роках.

Література 26-41, 45, 53, 60

Тема 20. Держава і право України в роки другої світової війни (1939-1941 рр.)

Приєднання західноукраїнських земель до складу УРСР на першому етапі Другої світової війни. Перебудова державного механізму на початку війни. Окупаційний режим. Відновлення радянської влади в Україні. Правова система та роль законодавства в здійсненні завдань воєнного часу.

Література 26-34, 39, 40, 44, 91

Тема 21. Державно-правове будівництво в УРСР у повоєнні роки та у період “десталінізації” (1945 - середина 1960-х рр.)

Державний лад. Судові та правоохоронні органи. Правова система.

Література (10, 26-39, 55, 60)

Тема 22. Держава і право України у період уповільнення темпів суспільного розвитку і “застою” (середина 1960-х – середина 1980-х рр.)

Державний лад. Авторитарна командно-адміністративна система управління та її негативний вплив на суспільно-політичне життя. Правоохоронні органи. Риси законодавства.

Література 11, 14, 26-39, 60, 91

Тема 23. Держава і право України в період “перебудови” (1985-1991 рр.).

Перебудова. Зміни в статусі УРСР як союзної республіки. Реформа державного апарату. Зміни у правовій системі.

Література 3, 26-42

Розбудова та розвиток сучасної української держави і права

Тема 24. Держава і право України на сучасному етапі

Розбудова нелавної Української держави. Конституційний процес. Конституція України 1996 р. Судова реформа. Реформування законодавства. Розвиток окремих галузей права.

Література 1; 2; 4, 26-33, 39, 40; 42, 46

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНА

1. Дахно І.І. Історія держави і права: Навч. посіб.-довідник для студ. вищ. навч. закл./ І.І.Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2006. – 408 с.
2. Заруба В.М. Історія держави і права України: Навч. посіб. / В.М.Заруба. – К.: Істина, 2006. – 416 с.
3. Захарченко П.П. Історія держави і права України: Підручник / П.П.Захарченко. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.
4. Іванов В. Історія держави і права України: Навч. посібник / В.Іванов.- К.: Атіка, 2007. – 728 с.
5. Іванов В. Історія держави і права України: Навчальний посібник / В.Іванов.- К.: Атіка, 2003. – 416 с.
6. Історія держави і права України: Підручник / за ред. А.С. Чайковського.- К.: Юрінком Інтер, 2003. – 512 с.
7. Історія держави і права України: Підручник / За ред. А.С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 384 с.
8. Історія держави і права України: Підручник/ За ред. Чайковського А.С. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.
9. Історія держави і права України: У 2-х т.:Академічний курс: Підручник. Т.1 / За ред. Тація В.Я., Рогожина А.Й.- К: Ін Юре, 2000. – 648 с.
- 10.Історія держави і права України: У 2-х т.:Академічний курс: Підручник. Т.2 / За ред. Тація В.Я., Рогожина А.Й.- К: Ін Юре, 2000. – 580 с.
- 11.Кузьминець О. Історія держави і права України / О.Кузьминець, В.Калиновський; а ред. проф. Я.Ю. Кондратьєва. – Вид. 2-ге, доп. – К.: Україна, 2002.
- 12.Кульчицький В.С. Історія держави і права України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.С.Кульчицький, Б.Й.Тищик. – К.: Ін Юре, 2007. – 624 с.
- 13.Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України: Навчальний посібник. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К.: Атіка, 2006. – 352 с.
- 14.Музиченко П. Історія держави і права України: Навчальний посібник / П.Музиченко. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання, 2001. – 429 с.
- 15.Музиченко П.П. Історія держави і права України в питаннях і відповідях: Навч. посіб. для підготовки до іспитів. Ч.І / П.П.Музиченко, Н.І.Долматова; П.П. Музиченко, Н.І. Долматова.- Х: Одіссей, 2006. – 256 с.
- 16.Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навч. посіб. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 471 с.
- 17.Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навч. посіб. / П.П.Музиченко. – К.: Знання, 2006. – 437 с.
- 18.Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навчальний посібник / П.П.Музиченко. – К.: Знання, 1999. – 662 с.

- 19.Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навчальний посібник / П.П.Музиченко. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2000. – 662 с.
- 20.Орленко В.І. Історія держави і права України: посібник для підготовки до іспитів/ В.І.Орленко, В.В.Орленко; В. І. Орленко, В. В. Орленко. – 3-тє вид., доповн. та перероб. – Київ: Паливода А.В., 2008. – 164 с.

НОРМАТИВНА

- 21.Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст.141.
- 22.Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик // Конституция (Основной Закон) СССР. Конституции (Основные законы) Союзных и Автономных Советских Социалистических Республик. – М.: Юриздат, 1951. – С. 3-31.
- 23.Конституция (Основной Закон) Украинской Советской Социалистической Республики // Конституция (Основной Закон) СССР. Конституции (Основные законы) Союзных и Автономных Советских Социалистических Республик. – М.: Юриздат, 1951. – С. 63-91.
- 24.Конституція (Основний Закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік: Прийнята позачерговою сьомою сесією Верховної Ради СРСР дев'ятого скликання 7 жовтня 1977 року. – К.: Політвидав України, 1979. – 46 с.
- 25.Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки: Прийнята позачерговою сьомою сесією Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 року. – К.: Політвидав України, 1979. – 68 с.
- 26.Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1990. - № 31. – Ст.429.
- 27.Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 38. – Ст.502.
- 28.Про судоустрій України: Закон України від 7 лютого 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 27-28. – Ст.180.
- 29.Про статус суддів: Закон України від 15 грудня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 8. – Ст.56.
- 30.Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 49. – Ст.272.
- 31.Про арбітражний суд: Закон Української РСР від 4 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР – 1991. - № 36. – Ст.469.
- 32.Про Вищу раду юстиції: Закон України від 15 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України – 1998. - № 25. – Ст.146.
- 33.Про державну виконавчу службу: Закон України від 24 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України – 1998. - № 36-37. – Ст.243.
- 34.Про адвокатуру: Закон України від 1 лютого 1993 р. // Відомості Верховної Ради України – 1993. - № 9. – Ст.62.

35. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України – 1991. - № 53. – Ст.793.
36. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР – 1991. - № 4. – Ст.20.
37. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України – 1992. - № 27. – Ст.382.
38. Про Прикордонні війська України: Закон України від 18 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України – 1991. - № 51. – Ст.735.
39. О внесении до ведома республик законодательства об устройстве судов союзных республик, принятие гражданского, уголовного и процессуальных кодексов: Закон СССР от 11 февраля 1957 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1959. – № 1. – Ст. 12.
40. О Совете Министров СССР: Закон СССР от 5 июля 1976 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1978. – № 28. – Ст. 436.
41. Об основах уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик: Закон СССР от 25 декабря 1958 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1959. – № 1. – Ст. 6.
42. Кримінальний кодекс Української РСР: Схвалений Верховною Радою Української РСР від 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 14.
43. Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР: Затверджений четвертою сесією Верховної Ради УРСР п'ятого скликання 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 15.
44. Концепція судово-правової реформи в Україні: Затверджена Постановою Верховної Ради України від 28 квітня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 30. – Ст.426.
45. Концепція адміністративної реформи в Україні: Затверджена Указом Президента України від 22 липня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1999. - № 21. – Ст.7616.
46. Програма розвитку державної служби на 2005-2010 рр.: Затверджена Кабінетом Міністрів України від 8 червня 2004 р. № 746 // Офіційний вісник України. – 2004. - № 23. – Ст.1554.
47. Основы законодательства о судеустройстве Союза ССР, союзных и автономных республик // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1959. – № 1. – Ст. 12.
48. Повість минулих літ (Витяг) // Давня історія України: Цит. праця. – С.203-205.
49. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. – К., 1997.
50. Статут Великого Княжества Литовского 1588 года. – Минск, 1989.
51. Статут Великого Княжества Литовского 1529 года. – Минск, 1960.
52. Судебник Казимира. – Вильнюс, 1967.

ДОДАТКОВА

53. Андрусин Б.І., Гуз А.М. Пам'ятки історії держави і права України. Київська Русь / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. Кафедра теорії та історії держави і права. – К., 2003. – 60 с.
54. Бондаренко І. Судова система України та її реформування у сучасних умовах // Право України. – 2002. - № 8. – С.37 - 41.
55. Борщак І., Мартель Р. Іван мазепа: Життя й пориви великого гетьмана / Автор. пер. з франц. М. рудницького. – К.: Вид-во СП “Свенас”, 1991. – 136 с.
56. Геродот із Галікарнасу. Скіфія. Найдавніший опис України з V ст. перед Христом. – К.: Фірма “Довіра”, 1992. – 71 с.
57. Гуз А.М. Історія держави і права України. Джерела права періоду Київської Русі: Навч. посіб. / А.М.Гуз. – К: КНТ, 2007. – 72 с.
58. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.: Зб. док-тів. – К., 1993 р.
59. Документи Богдана Хмельницького 1648-1657 р. – К., 1961 р.
60. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К.: Товариство “Знання” України, 1991. – 48 с.
61. Закони України, спрямовані на реалізацію судово-правової реформи. – Офіц. вид. – К.: Вид. дім “Ін Юре”, 2001. – 191 с.
62. Законодавчі акти Української РСР. – К., 1963. – Т. 1-7.
63. Запорожці: До історії козацької культури / Упорядники І. Кравченко та Ю. Іванченко. – К.: Мистецтво, 1993. – 400 с.
64. Заруба В.М. Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (кінець VIII ст. – початок XIV ст.) / В.М.Заруба. – К.: Істина, 2007. – 128 с.
65. Звід законів Української РСР. – К.: Політвидав України, 1982.- Т.1 – 503 с.
66. Звід законів Української РСР. – К.: Політвидав України, 1985. - Т. 2. – 536 с.
67. Звід законів Української РСР. – К.: Політвидав України, 1986. – Т. 3.– 809 с.
68. Звід законів Української РСР. – К.: Політвидав України, 1986. – Т. 8.– 890 с.
69. История государства и права СССР : В 2-х ч. / Под ред. О.И. Чистякова и Ю.С. Кукушкина. – М.: Юрид. лит., 1971. – Ч. 2. – 431 с.
70. История государства и права Украинской ССР. – К.: Наукова думка, 1976. – 759 с.
71. История советской милиции: В 2-х т. / Под ред. Н.А. Щелокова. – М.: Акад. МВД СССР, 1977. – Т.2: Советская милиция в период социализма (1936-1977 гг.). – 338 с.
72. Іванченко Р.П. Київська Русь: початки Української держави: Посібник з історії. – К.: Просвіта, 1995. – 96 с.
73. Історія держави і права Української РСР (1917-1960). – К.: Акад. наук УРСР, 1961. – 730 с.
74. Історія держави і права Української РСР: В 2-х т. / Ред. колегія: В.М. Бабій (відп. ред.) та інші.- К.: Наукова думка, 1967. – Т. 2: 1937-1967

рр.– 428 с.

75. Історія держави і права України: Хрестоматія / За ред. Шевченка О.О. – К., 1996.
76. Історія державності України: Експериментальний підручник / За заг. ред. О.М. Бандурки, О.Н. Ярмиша. – Х.: Одиссей, 2004. – 608 с.
77. Історія українського права / За ред. О.О.Шевченка. – К.: Олан, 2001. – 214 с.
78. Карасевич А.О., Лисенко Л.Г. Київська Русь: історія політичної думки та її джерела: Навч. посіб. / Уманський держ. педагогічний ун-т ім. Павла Тичини. – К. : Науковий світ, 2002. – 215 с.
79. Конституційні акти України 1917-1920: Невідомі конституції України. – К., 1992.
80. Конституция УССР: реализация ее принципов и норм / М.И. Козюбра, В.В. Оксамытний, Р.К. Давыдов и др.; Отв. ред. А.П. Таранов; АН УССР, Ин-т государства и права.- К.: Наукова думка, 1988. – 327 с.
81. Кальченко С. Щодо необхідності уважного врахування європейських стандартів при підготовці реформи судової системи: Питання створення довершеної інфраструктури, що забезпечує потреби судової влади // Юридичний журнал. – 2006. - № 11. – С.112-113.
82. Коваль В. Актуальні проблеми функціонування судової системи України: Судова система України в її сучасному вигляді // Право України. – 2003. - № 12. – С.20 - 24.
83. Коваль В. Актуальні проблеми функціонування судової системи України: До судово-правової реформи // Право України. – 2003. - № 12. – С.20-24.
84. Крушинський В.Ю., Левенець Ю.А. Історія України: Події. Факти. Дати: АТ “ТАРНЕКС”, МП “ВЕТА”, 1992. – 200 с.
85. Куйбіда, Роман Олексійович. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи / Відп. ред. І.Б.Коліушко; Центр політико-прав. реформ. – К.: Атіка, 2004. – 286 с.
86. Лащенко Р.М. Лекції по історії українського права / Р.М.Лащенко. – К.: Україна, 1998. – 254 с.
87. Левицька Н.М. Київська Русь та її місце у світовій історії: Конспект лекцій з дисципліни “Історія України” для студ. усіх спец. денної та заоч. форм навчання / Національний ун-т харчових технологій. – К. : НУХТ, 2005. – 24 с.
88. Макаренко Є.І. Судові та правоохоронні органи України: Навч. посіб. / Держ. мит. служба України. Акад. мит. служби України. – Дніпропетровськ, 2000. – 192 с.
89. Малинський Г. Незалежна судова: Пробл. реформування судової системи України // Дзеркало тижня. – 2005. – 18-24 червня. – С.8.
90. Матеріали міжнародної наукової конференції “Іван мазепа та його доба: історія, культура, національна пам'ять” (15-17 жовтня 2008 р., Київ-Полтава). – К.: Вид-во “Темпора”, 2008. – 486 с.
91. Михайлов О. Правові основи розвитку судової системи України до 90-х років 19-го ст.: Історія розвитку судової системи. Аналіз функціонування

- судової системи України в контексті її реформування в умовах побудови правової держави та інтеграції у ЄС. // Підприємництво, господарство і право. – 2006. - № 7. – С.24-27.
92. Міліція України: історичний нарис, портрети, події: Науково-попул. видання / За заг. ред. Ю.О. Смирнова; Кол. авторів: Ю.О. Смирнов, П.П. Михайленко, О.Д. Святоцький, М.І. Ануфрієв. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2002. – 888 с.
93. Моця О.П., Ричка В.М. Київська Русь: від язичництва до християнства: Навч. посібник / Міжнародний фонд “Відродження”. – К.: Глобус, 1996. – 224с.
94. Національна академія внутрішніх справ України: люди, події, факти (1921-2001). / Я.Ю. Кондратьєв, О.Ф. Гіда, О.С. Гордецький та ін. – К.: НАВСУ, 2002. – 308 с.
95. Петров И.В. Государство и право древней Руси: Монография / И.В.Петров. – СПб: Изд-во Михайлова В.А., 2003. – 413 с.
96. Правовий звичай як джерело українського права (IX-XIXст.)/ За ред. І.Б. Усенка. – К: Наукова думка, 2006. – 280 с.
97. Рудик П.А. Конституційна реформа в Україні: проблеми та перспективи. – К.: Атіка, 2006. – 256 с.
98. Руська Правда: Посібник із законодавства Київської Русі / О.Д. Брайченко (упоряд., пер.з давньоруськ.). – Кіровоград, 1995. – 43 с. Т.4: Київська Русь. – 351с.
99. Саксонское зеркало. Памятник, комментарии, исследования / Отв. ред. В.М. Корецкий. – М., 1985.
100. Сборник законов Украинской ССР и указов Президиума Верховного Совета Украинской ССР: 1938-1979: В 2-х т. / Сост. З.К. Калинин; Под ред. Я.Я. Колотухи и Ф.Г. Бурчака. – К.: Политиздат Украины, 1980. – Т. 1. – 740 с.
101. Сборник законов Украинской ССР и указов Президиума Верховного Совета Украинской ССР: 1938-1979: В 2-х т. / Сост. З.К. Калинин; Под ред. Я.Я. Колотухи и Ф.Г. Бурчака. – К.: Политиздат Украины, 1980. – Т. 2. – 648 с.
102. Сборник постановлений Пленума Верховного суда СССР 1924-1963. – М.: Известия, 1964. – 479 с.
103. Свод законов СССР. – М.: Политиздат, 1985. – Т. 10. – 720 с.
104. Селіванов М.П. Проблемні питання формування суддівського корпусу та можливі шляхи їх вирішення: Щодо проблеми формування суддівського корпусу // Вісник Верховного Суду України. – 2005. - № 2. – С.5-8.
105. Сердюк В. Концепція розвитку правосуддя і реформування судової системи: окремі аспекти: Щодо реформування судової системи в Україні // Вісник Верховного Суду України. – 2004. - № 8. – С.41-45.
106. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія Української Конституції. – К., 1993.
107. Собрание Малоросійских прав 1807 г. – К., 1992.
108. Справочник по законодательству для работников органов прокуратуры,

- суда и министерства внутренних дел. – М.: Юрид. лит., 1971. – Т. 1. – 959 с.
109. Справочник по законодательству для работников органов прокуратуры, суда и министерства внутренних дел. – М.: Юрид. лит., 1971. – Т. 2. Ч. 1. – 382 с.
110. Справочник по законодательству для работников органов прокуратуры, суда и министерства внутренних дел. – М.: Юрид. лит., 1972. – Т.2. Ч.2. – 710 с.
111. Справочник по законодательству для работников органов прокуратуры, суда и министерства внутренних дел. – М.: Юрид. лит., 1973. – Т. 5. – 854 с.
112. Судова реформа в Україні: Проблеми і перспективи: Матеріали наук.-практ. конф., 18-19 квіт. 2002 р., Харків / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого та ін.; Редкол.: В.В.Сташис (голов. ред.) та ін. – Х.; К.: Юрінком Інтер, 2002. – 285 с.
113. Судові та правоохоронні органи України: Зб. законодав. та нормат. актів / Київ. ін-т внутр. справ при НАВСУ; Упоряд.: О.В.Терещук та ін. – К.: Паливода, 2003. – 456 с.
114. Терлюк І.Я. Історія держави і права України: (Доновітній час): Навч. посіб. / І.Я.Терлюк. – К.: Атіка, 2006. – 400 с.
115. Українська центральна рада. Документи і матеріали у двох томах. Т 1. – К.: Наукова думка. – 1996. – 587 с.; Т 2. – К.: Наукова думка. – 1997. – 421с.
116. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2-х томах / За ред. В.Д.Гончаренка. – К., 1997.
117. Шостенко І.І. Російсько – український термінологічний словник з історії держави і права/ І.І.Шостенко, О.І.Шостенко / І. І. Шостенко, О. І. Шостенко. – Київ: МАУП, 2003. – 64 с.
118. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків у трьох томах: Т 1. – К.: Наукова думка, 1990. – 583 с.; Т 2. – К.: Наукова думка, 1990. – 557 с.; Т 3. – К.: Наукова думка, 1990. – 540 с.

ПРОГРАМА КУРСУ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»

Тема 1. Вступ до курсу «Історія держави і права зарубіжних країн»
Призначення курсу "Історія держави і права зарубіжних країн". Предмет, функції та завдання історії держави і права зарубіжних країн.

Методологія науки та курсу історії держави і права зарубіжних країн.
Зв'язок історії держави і права зарубіжних країн з іншими соціально-гуманітарними та юридичними дисциплінами.

Періодизація курсу. Історія держави і права Стародавнього Світу. Історія держави і права середніх віків. Історія держави і права Нового часу. Історія держави і права Новітнього часу.

Джерела історії держави і права зарубіжних країн.

Література: (1-3, 10-12, 16, 95, 120, 127, 131, 141)

Рабовласницька держава і право

Тема 2. Держава і право Стародавнього Сходу

Виникнення, періодизація та суспільний лад Стародавнього Єгипту. Державний лад. Джерела і основні риси права Стародавнього Єгипту.

Виникнення й основні етапи розвитку Стародавнього Вавилону. Суспільний лад і правове становище населення. Державний лад. Закони Хаммурапі. Право власності та зобов'язальне право. Шлюбно-сімейні відносини та спадкове право. Злочини і покарання. Закони Хаммурапі про судовий процес.

Виникнення держав у Індії. Система варн (каст). Державний лад і система управління. Джерела староіндійського права. Закони Ману. Основні риси права.

Виникнення й періодизація та суспільний лад Стародавнього Китаю. Організація державної влади. Реформи Шан Яна. Судова система Стародавнього Китаю. Джерела та риси права.

Література: (1-3, 10-12, 16, 32, 47, 71, 76, 78, 91, 109, 116, 128)

Тема 3. Держава та право Стародавньої Греції

Формування державності в Стародавній Аттиці. Поняття полісу. Основні етапи виникнення держави. Реформи Тезея. Реформи Солона. Реформи Клісфена.

Суспільний лад. Правове положення верств населення. Громадяни. Метеки. Вільновідпущеники. Раби.

Державний устрій Афін у період розвитку демократії. Народні збори. Буле (Рада-500). Колегія архонтів. Колегія стратегів. Геліея. Ареопаг.

Джерела права. Звичаєве право. Законодавство міст-держав. «Закони Драконта». Риси права. Право власності. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Спадкове право. Кримінальне право. Види злочинів. Види покарань. Судовий процес.

Специфіка виникнення та особливості суспільного ладу Спарти. Спартанці. Періеки. Ілоти.

Державний устрій. Два царі. Герусія. Апела. Колегія ефорів.

Джерела та риси права Спарти. Закони Лікурга.

Література: (1-3, 10-12, 16, 38, 44, 50, 61, 63, 65, 70)

Тема 4. Держава та право Стародавнього Риму

Виникнення й основні етапи розвитку Римської рабовласницької держави. Суспільний лад Стародавнього Риму. Правове положення верств населення. Патриції, плебеї, клієнти, раби.

Державний лад Риму в царський період. Народні збори, рекс, сенат, жрецькі колегії. Реформи Сервія Туллія.

Державний лад Риму в республіканський період. Куріатні коміції. Центуріатні коміції. Трибутні коміції. Сенат. Консули. Претори. Цензори. Трибуни. Диктатор. Причини переходу від республіки до монархії.

Римська держава в період імперії. Принципат. Домінат. Реформи Діоклетіана. Реформи Костянтина.

Основні етапи розвитку римського права. Джерела римського права. Звичаї та звичаєве право. Закони. Сенатус-консульти. Збірник «Закони XII таблиць». Едикти магістратів (преторські едикти). Право народів. Діяльність юристів. Конституції імператорів. Розпорядження префектів. Кодифікація Юстиніана.

Поняття та характерні риси римського права. Основні інститути римського приватного права. Суб'єкти права. Речове право. Права на чужу річ (сервітути). Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне та спадкове право. Кримінальне право. Судовий процес.

Література: (1-3, 10-12, 24, 39, 50, 53, 62, 68, 85, 92, 96, 103, 104, 129)

Феодална держава та право

Тема 5. Ранньофеодальна держава і право франків

Загальна характеристика ранньофеодальної держави та права.

Виникнення держави франків і основні періоди її розвитку. Форми феодальної залежності селян у державі франків.

Центральне та місцеве управління держави франків. Судова система держави франків.

Джерела права у Франкській монархії. Звичаєве право. Капітулярії. Салічна правда. Основні риси права франків. Право власності. Зобов'язальне право. Сімейні звичаї. Кримінальне право. Судовий процес.

Література: (1-3, 10-12, 36, 67, 83, 100, 115, 136)

Тема 6. Феодальна держава та право Франції

Утворення феодальної Франції. Капетінги. Боротьба королівської влади за централізацію держави. Реформи Людовика IX.

Франція в період станово-представницької монархії (XIV - XV століття). Генеральні штати. Великий березневий ордонанс (1357 р.).

Абсолютна монархія у Франції. Валуа. Бурбони. Правове становище верств населення. Духовенство. Дворянство. Міське населення та селяни. Державна рада. Рада департаментів. Генеральний контролер фінансів. Держсекретарі. Мала королівська рада.

Джерела права. Звичаєве право. Кутюми Бовезі. Капітулярії. Канонічне право. «Акт про відправлення правосуддя». «Звід канонічного права». Міське право. Судова практика Паризького парламенту.

Риси права середньовічної Франції. Право власності. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Поняття і види злочинів. Види покарань. Судовий процес.

Література: (1-3, 10-12, 18, 19, 36, 67, 109, 136)

Тема 7. Феодальна держава та право Англії

Суспільний лад англосаксів. Ерли. Керли. Лети. Державний лад Британії. Король. Вітенагемот. Графство. Сотня.

Феодальна монархія в Англії після нормандського завоювання. Утворення станово-представницької монархії. Реформи Генріха II. Велика хартія вольностей 1215 р. Громадянська війна 1258-1267 р. «Безумний парламент». Оксфордські провізії. Вестмінстерські провізії. «Зразковий» парламент. Судова система.

Абсолютна монархія в Англії. Король. Таємна рада. Зоряна палата. Висока комісія. Парламент.

Джерела права. Звичаєве право. Акти Короля. Акти парламента. Загальне право. Право справедливості. Наукові трактати юристів. Риси права середньовічної Англії. Право власності. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Кримінальне право. Тризн. Фелонія. Місмісідор. Види покарань. Судовий процес.

Література: (1-3, 10-12, 29, 36, 67, 88, 89, 105, 136)

Тема 8. Держава та право Німеччини в Середні віки

Утворення й особливості розвитку феодальної держави в Німеччині. Реформи Генріха Птахолава. Суспільний лад. Особливості вассально-ленних відносин в Німеччині. Ієрархія «військових щитів». Колони. Літи. «Оттонівські привілеї». Священна Римська імперія германської нації. Гофтаг.

Станово-представницька монархія в Німеччині. Правове становище верств населення. Курфюрсти. Дрібне дворянство. Диференціація міського населення. Золота булла 1356 р. Державний лад. Колегія курфюрстів. Імператор. Рейхстаг. Ландтаги.

Абсолютизм у Німеччині. Реформація та селянська війна. «Поліцейська держава» Фрідріха II Великого. «Освічений абсолютизм» Йосифа II Габсбурга.

Джерела й основні риси права середньовічної Німеччини. "Саксонське зеркало". "Швабське зеркало". Земське право. Ленне право. Шлюбно-сімейне право. Судовий процес, злочини і покарання за «Кароліною».

Література: (1-3, 10-12, 16, 36, 67, 100, 114)

Тема 9. Виникнення та розвиток держави і права в західних та південних слов'ян

Утворення й розвиток феодальної держави Польщі. Ленчинські статuti. Правове становище верств населення. Особливості феодального стану. Кошицький привілей. Диференціація міського населення. Закріпачення селянства. Державний устрій Польського королівства. Польсько-Литовські унії. Генріхові артикули. Вальний сейм. Король. Місцеві сеймики. Три поділи Польщі.

Джерела польського права. Польська правда (Ельблонська книга). Статут Казимира Великого (1347 р.) Віслицький статут. Петраковський статут. Литовські статuti (1529, 1566, 1588 рр.). Збірники магдебурзького права. Конституція 1791 р. Риси польського права.

Утворення й розвиток феодальної Чеської держави. Правове становище верств населення. Державний устрій. Король. Снем (сейм). Реформація і селянська війна. Панування Габсбургів.

Джерела чеського права. Звичаєве право. «Статuti Конрада Оттона». Приватні кодифікації. Риси чеського права.

Утворення та розвиток феодальної держави і права Болгарії. Джерела болгарського права. Звичаєве право. «Закон судний людям». Риси болгарського права.

Утворення й розвиток сербської держави. Джерела сербського права. Звичаєве право. Законник Стефана Душана. Риси сербського права.

Література: (1-3, 10-12, 16, 67, 100, 136)

Тема 10. Держава та право Арабського Халіфату

Утворення держави у арабів. Виникнення ісламу. Характеристика періодів розвитку Арабського Халіфату.

Державний лад Арабського Халіфату. Органи влади й управління. Халіф. Великий візир. Дивани. Судові та правоохоронні органи. Хакіми. Каді. Альбарид.

Відмінності розуміння державно-правових питань у різних течіях ісламу.

Джерела права. Коран. Сунна. Іджма. Кияс. Місцеві звичаї. Фірмани. Кануни.

Правовий статус особи за шаріатом. Речове право. Хіджаз. Джіхад. Мульк. Вахуф. Сімейно-шлюбне та спадкове право. Злочини і покарання за мусульманським правом. Судовий процес.

Література: (1-3, 10-12, 16, 20, 26, 71, 90, 136)

Тема 11. Феодальна держава та право країн Далекого Сходу

Основні риси далекосхідного феодалізму.

Характеристика основних етапів розвитку китайської феодальної держави. Династії Цзінь, Тан, Мін, Цін. Форми і механізм китайської феодальної держави. Органи влади. Управління територіями. Судові органи.

Утворення та етапи розвитку феодальної держави в Японії. Сьогунати Мінамото, Асикага, Токуагава: особливості державного ладу.

Правові джерела Китаю. Кодекс «Тан люй шу-і», «Виправлені переглянуті зібрання карих законів», «Звід законів із 900 статей», «Звід законів династії Мін», маньчжурські кодекси.

Джерела права Японії ат Китаю. Закон 17 статей, Звід законів Тайка. Цивільно-правові інститути та сімейно-шлюбне далекосхідне право. Злочини і покарання у феодальному Китаї. Злочини і покарання у феодальній Японії. Судовий процес у феодальних Китаї та Японії.

Література: (1-3, 10-12, 16, 28, 31, 37, 71, 79, 81, 101, 107)

Тема 12. Феодальна держава та право Росії

Утворення Російської централізованої держави. Фактори об'єднання. Правове становище верств населення. Державний устрій. Великий князь. Боярська дума. Феодальні з'їзди. «Путі». Прикази. Губні та земські «ізби».

Право Росії періоду утворення централізованої держави. Звичаєве право. Двінська та Білозерська уставні грамоти. Судебник 1497 р. про злочини, покарання та судовий процес.

Станово-представницька монархія в Росії. Зміни у суспільно-політичному ладі. Реформи Івана Грозного. Опричнина. Земські собори. Право Росії періоду станово-представницької монархії. Судебник 1550 р. Стоглав 1551 р. Злочини та покарання.

Зміни у правовому становищі верств населення у період утворення та розвитку абсолютної монархії. Державний лад. Імператор. Сенат. Верховна Таємна рада. Колегії. Губернська реформа.

Джерела права. Звичаєве право. Соборне уложення 1649 р. Акти імператора (маніфести, регламенти, статuti, укази). Кодифікаційні роботи другої половини ХУІІ – першої половини ХУІІІ ст.ст. Право власності. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Поняття і види злочинів. Види покарань. Судовий процес.

Література: (1-3, 5-8, 10-12, 16, 55, 56, 58)

Держава і право Нового часу

Тема 13. Розвиток буржуазної держави та права у Великобританії

Передумови, риси й основні періоди англійської буржуазної революції. Петиція про права 1628 р. Короткий парламент 1640 р. Довгий парламент (1640-1653 рр.).

Конституційний етап англійської революції. «Велика ремонстрація» 1641 р. Перша громадянська війна (1642— 1646 рр.). Боротьба за поглиблення демократичного змісту революції. Друга громадянська війна 1648 р. Індепендентська республіка (1649- 1653рр.).

Протекторат О. Кромвелля. «Знаряддя управління» 1653 р. Відновлення монархії. Бредська декларація 1660 р. Закон «Про осідлість» 1662 р. Habeas corpus акт 1679 р.

Славетна революція 1688-1689 рр. Біль про права 1689 р. Формування державного механізму конституційної монархії в Англії. Закон про престолонаступництво 1701 р. в Англії.

Джерела та риси буржуазного права Англії. Реформи виборчої системи та виборчого права в ХІХ ст.

Література: (1-3, 10-12, 16, 22, 27, 69, 75, 80, 84, 88, 121, 122)

Тема 14. Виникнення і розвиток буржуазної держави та права США

Заснування та соціально-економічний розвиток північно-американських колоній.

Війна американських колоній за незалежність. Декларація незалежності США 1776 р. Статті конфедерації 1781 р. Конституція США 1787 р. Біль про права 1791 р. Судова реформа кінця ХУІІІ ст. Конституційний нагляд.

Розвиток США у ХІХ ст. Громадянська війна (1861-1865 рр.). Другий цикл поправок до Конституції.

Правова система США. Джерела американського права. Принцип недоторканості приватної власності. Зобов'язальне право Трудове право. Федеральний Кримінальний кодекс 1909 р. Система класифікації злочинів. Судове право. Кодекс про судочинство 1911 р. Система покарань.

Література: (1-3, 10-12, 16, 21, 40, 49, 57, 60, 66, 121, 122)

Тема 15. Розвиток буржуазної держави та права у Франції

Початок буржуазної революції у Франції та її основні етапи. Декларація прав людини та громадянина 1789 р. Конституція Франції 1791 р. та проголошення конституційної монархії. Державність Франції в період конституційної монархії.

Перша республіка у Франції (10 серпня 1792 р. - 2 червня 1793 р.). Диктатура якобінців (1793-1794 рр.). Термідоріанська реакція та Директорія у Франції (1794-1799 рр.). Конституція 1795 р.

Консульство Наполеона. Конституція 1799 р. Перша французька імперія. Хартія 1814р. Реставрація Бурбонів.

Липнева революція 1830 р. Хартія 1830 р. Революція 1848 р. Друга республіка у Франції. Конституція Другої республіки 1848 р.

Переворот Луї Бонапарта 1851 р. та встановлення Другої імперії. Паризька комуна 1871 р.

Третя республіка у Франції. Конституційні закони 1875 р.

Особливості французького законодавства та правознавства. Цивільний кодекс французів 1804 р. Кодекс комерції 1807 р. Каральні (кримінальні) кодекси 1791 та 1810 рр.

Література: (1-3, 10-12, 16, 22, 25, 33, 46, 59, 93, 121, 122, 133)

Тема 16. Буржуазна держава та право Німеччини

Окупація Німеччини Наполеоном І. Розпад Священної римської імперії германської нації.

Розвиток Німеччини у першій половині ХІХ ст. Німецький союз. Революція 1848 р. Франкфуртська конституція 1849 р.

Північно-німецький союз. Утворення імперії в Німеччині. Конституція Німецької імперії 1871 р. Органи влади й управління. Державно-правовий розвиток об'єднаної Німеччини.

Імперське законодавство. «Виключний закон проти соціалістів» 1878 р. Цивільне уложення 1896 р. Кримінальне уложення 1871 р. Розвиток права Німеччини в XIX ст.

Література: (1-3, 5-8, 10-12, 14- 16, 75, 84, 121, 122)

Тема 17. Держава та право Російської імперії в XIX - на початку XX століть

Державний лад Росії на початку XIX ст. Розвиток права Росії в першій половині XIX ст. Кодифікація права в Росії.

Передумови буржуазних реформ другої половини XIX ст. Селянська реформа 1861 р. Земська реформа 1864 р. Міська реформа 1870 р. Судова реформа 1864 р. Місьцеве управління в другій половині XIX ст. Реформа поліції та політичного розшуку. Військова реформа 1864- 1874 рр. Фінансова реформа. Контрреформи 1880-1890-х рр.

Розвиток права Росії у другій половині XIX ст. Розвиток юридичної думки Росії в другій половині XIX ст.

Зміни в державному ладі Російської імперії на початку XX ст. Організація місцевої влади в період буржуазно-демократичної революції 1905— 1907 рр. Розвиток права в період буржуазно-демократичної революції 1905-1907 рр.

Література: (1-3, 5-8, 10-12, 14- 16, 55, 56, 58)

Тема 18. Держава та право Японії

«Епоха великих реформ» в Японії XIX ст. Реставрація Мейцзі і становлення буржуазної держави. Конституція Японії 1889 р. Реформа державного ладу. Еволюція форми японської держави (1905-1945 рр.).

Державний і політичний лад Японії у 1920 — 1940-х рр. Встановлення профашистської диктатури. Японія в період Другої світової війни.

Історичні засади сучасної японської держави. Конституція Японії 1947 р. Органи державної влади й управління. Судова система. Адміністративно-територіальний поділ сучасної Японії

Основні тенденції розвитку японського права. «Вестернізація» в японському праві. Традиційне в японському праві. Цивільне право і процес. Джерела кримінального права і процесу. Інститути кримінального права і процесу. Види злочинів. Види покарань. Право сучасної Японії.

Література: (1-3, 5-8, 10-12, 16, 39, 52, 54, 71, 123, 143, 144)

Держава і право Новітнього часу

Тема 19. Держава та право США в Новітній час.

Еволюція американського федералізму. Державний лад США. Конгрес США. Президент США. Уряд США. Судова система США.

Регулююча роль держави США в сфері економіки і соціальних відносин. Закон Шермана. Акт про прискорення розгляду і вирішення процесів по справедливості. Закон про створення Міністерства торгівлі і праці. Створення федеральної резервної системи (ФРС). Закон Клейтона 1914 р. Закон про контроль над виробництвом, сировиною і паливом.

Реформи виборчого права. Поправки до Конституції США. Закон проти расової дискримінації. Закон про громадянські права. Закон про виборчі права.

"Новий курс" президента Ф. Рузвельта. Закон Тафта-Хартлі 1947 р. Законодавство 60-х рр. у рамках програми боротьби із бідністю.

Діяльність правоохоронних органів.

Тенденції розвитку правової системи США. Зміни у праві власності. Розвиток трудового законодавства. Кримінальне право і процес.

Література: (1-3, 5-8, 10-12, 16, 39, 40, 49, 54, 60, 66, 121)

Тема 20. Держава та право Великобританії в Новітній час

Розвиток Великобританії між двома світовими війнами. Посилення ролі Кабінету міністрів. Акт про надзвичайні повноваження 1920 р. Акт про міністрів корони 1937 р. Британська співдружність націй.

Повоєнний державно-правовий розвиток. Ольстерське питання. Організація державної влади. Судова система Великобританії. Закон про суди 1971 р. Закон про Верховний суд 1981 р.

Особливості права новітньої Англії. Структура Конституції. Розвиток англійського законодавства. Особливості розвитку англійського цивільного права. Зміни у сімейному праві. Законодавство про соціальний захист населення. Кримінальне право і процес.

Література: (1-3, 5-8, 10-12, 16, 39, 54, 84, 88, 105, 121)

Тема 21. Держава та право Франції в Новітній час

Наслідки Першої світової війни для Франції. Третя республіка у Франції між світовими війнами. Окупація Франції, рух опору, режим «Віші».

Четверта республіка у Франції. Конституція 1946 р. Кодифікація французького права 50-х рр.

Утворення П'ятої республіки. Конституція 1958р. Система державної влади. Судова система. Референдум 1992 р.

Розвиток французького права. Зміни у цивільному та господарському праві. Розвиток трудового та соціального законодавства. Кримінальний кодекс Франції 1994 р. Кримінально-процесуальний кодекс 1958 р. Нові напрями в пенітенціарній системі.

Література: (1-3, 5-8, 10-12, 16, 39, 54, 72-74, 94, 112, 124)

Тема 22. Держава та право Німеччини Новітнього часу

Крах кайзерівської Німецької імперії. Листопадова революція 1918 р. й утворення Веймарської республіки. Веймарська Конституція 1919 р. Версальський мирний договір 1919 р.

Встановлення фашистської диктатури в Німеччині. Державне регулювання економіки у фашистській Німеччині. Режим Третього Райху.

Нюрнберзький процес. Німеччина після Другої світової війни. Конституція ФРН 1949 р. Утворення та розвиток НДР.

Приєднання НДР до ФРН і створення єдиної Німецької держави. Державні органи ФРН. Парламент. Федеральний канцлер. Уряд. Президент.

Судова система сучасної Німеччини.

Джерела сучасного німецького права. Цивільне право. Зміни до Цивільного кодексу 1896 р. у ХХ ст. Трудове та соціальне законодавство. Кримінальне та кримінально-процесуальне право. Кримінальний кодекс 1975 р.

Література: (1-3, 5-8, 10-12, 16, 39, 43, 51, 54, 82, 121)

Тема 23. Держава та право Китаю в Новітній час

Антифеодальна буржуазна революція 1911 — 1913 рр. в Китаї. "Друга революція" в Китаї. "Третя революція" в Китаї.

Соціалістичний Китай. "Великий стрибок" у Китаї. "Культурна революція" в Китаї. Китай після Мао Цзедуна. Система державних органів сучасного Китаю. Судова система сучасного Китаю.

Право Китайської республіки 1912-1949 рр. Цивільне та господарське право. Цивільний кодекс 1931 р. Гоміньданівське трудове законодавство. Закони про землю та про працю. Кримінальне уложення 1912 р. Кримінальний кодекс 1935 р. Формування та розвиток права КНР. Конституція 1954 р. Положення про трудове перевиховання 1954 р. Правовий нігілізм періоду «великого стрибка» та «культурної революції».

Конституція КНР 1982 р. та основні риси права сучасного Китаю. Розвиток цивільного права. Адміністративне право. Трудовий кодекс 1994 р. Природоохоронне законодавство. Зміни у кримінальному та кримінально-процесуальному праві.

Література: (1-3, 5-8, 10-12, 16, 46, 64, 71, 77)

Тема 24. Держава та право Росії в Новітній час.

Держава і право Росії в період буржуазно-демократичної революції 1917 р.

Жовтневий переворот в Росії та створення радянської держави. Конституція РСФСР 1918 р. Органи влади. Формування радянського права.

Держава та право в перехідний період. Конституції СРСР 1924 р. та РСФСР 1925 р. Кодифікація радянського права в 20-х рр.

Держава і право в період державно-партійного соціалізму. Конституції СРСР 1936 р. та РСФСР 1937 р. Державний механізм масового терору.

Держава і право в період кризи соціалізму. Конституція СРСР 1977 р. Державно-правовий розвиток в період перебудови.

Держава та право Російської Федерації в сучасний період. Становлення державного механізму нової Росії. Конституція 1993 р. Розвиток права.

Література: (1-3, 5-8, 10-12, 16, 55, 56, 58)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Бостан Л.М., Бостан С.К.* Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. – К., 2008.
2. *Глиняний В. П.* Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Одеська національна юридична академія. — 5-е вид., перероб. і доп. — К.: Істина, 2005.
3. *Графский В. Г.* Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Изд-во НОРМА, 2000.
4. *Захарченко П.П., Ковалевська О. О., Кузьминець О. В.* Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. для дистанц. навч. / Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». — К.: Університет «Україна», 2005.
5. *История государства и права зарубежных стран: Учебник для юрид. фак. и инст. / Под общ. ред. проф. П. Н. Галанзы.— Т. 1— М.: Юрид. лит-ра, 1963; Т. 2.— М.: Юрид. лит-ра, 1969.*
6. *Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник / За ред. О. М. Джужі. — К., 2000.*
7. *Історія держави і права зарубіжних країн: Посіб. для підготов, до іспитів /В. І. Орленко, В. В. Орленко. -3-є вид. стереотип. - К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. - 244 с.*
8. *Кащенко С.* Загальна історія держави і права. — К., 2006.
9. *Крестовская И.Н.* История государства и права зарубежных стран: Практикум.— Х.: Одиссей, 2002.

10. *Макарчук В. С.* Загальна історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник.— 4-е вид., доп. — К.: Атіка, 2004.
11. *Страхов М. М.* Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого; Академія правових наук України. — 2-е вид., перероб. та доп. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.
12. *Хома Н. М.* Історія держави та права зарубіжних країн: Навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. — К.: Каравела, 2004.
13. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. У 2 т.— Т. 1—2 / За ред. В. Д. Гончаренка. — К.: ІнЮре, 1998.
14. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія: Навч. посіб. для студ. юридичних спец, вищ, закл. освіти / В. Д. Гончаренко (ред.), В. Д. Гончаренко (упоряд.). - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002.
15. *Шевченко О. О.* Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія. — К.: Вентурі, 1995.
16. *Шевченко О. О.* Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник для студентів юридичних вузів та факультетів. — К.: Вентурі, 1995; 2-е вид. переробл. і доп. — К.: Орлан, 2003.

Додаткова

17. *Аннерс Е.* История европейского права: Пер. со швед.) / Ин-т Европы. — М.: Наука, 1996.
18. *Батыр К. И.* История феодального государства Франции. — М, 1975.
19. *Батыр К.* История государства и права Франции периода буржуазной революции 1789— 1794 гг. — М., 1984.
20. *Беляев Е. А.* Арабы, ислам и Арабский халифат в раннее средневековье. — М., 1965,
21. *Бельсон Я. М, Ливанцев К. Е.* История государства и права США. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1982.
22. *Беляева Г. Я., Ливанцев К. Е.* Государство и право Англии (1640—1871 гг.) и Франции (1789—1871 гг.). — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1967.
23. *Берман Г.* Западная традиция права: эпоха формирования. — М.: МГУ, 1998.
24. *Бирюков Ю. М.* Государство и право Древнего Рима. — М., 1969.
25. *Боботов С. В.* Наполеон Бонапарт — реформатор и законодатель. — М, 1998.
26. *Большаков О. Г.* История Халифата: В 2 т. — Т. 1—2. — М, 1989.
27. *Бромхед Литер.* Эволюция британской конституции. — М: Юрид. лит.,

1978

28. *Васильев Л. С.* История Востока: В 2 т. — Т. 1—2. — М., 1993.
29. Вестминстерские статуты. - М: Юрид. изд-во, 1948.
30. Властелины Рима: биографии римских императоров от Адриана до Диоклетиана. — М 1992.
31. *Воробьев М.* Японский кодекс «Тайхо ёро рё» (VII в.) и право раннего средневековья. — М., 1990.
32. *Волков И.* Законы Вавилонского царя Хаммурапи. — М., 1914.
33. Вопросы государства и права во французской буржуазной революции XVIII в.— М.: Юриздат, 1940.
34. Всеобщая история государства и права / Под ред. К. И. Батыра. — М..Былина, 1996; М.: Юристь, 1999.
35. *Галанза П. И.* Государство и право Древнего Рима. — М., 1969.
36. *Галанза П. Н.* Феодалное государство и право, — М, 1963.
37. Государство и социальные структуры на Древнем Востоке. — М, 1989.
38. *Громаков В. С.* История рабовладельческого государства и права (Афины и Рим). — М, 1986.
39. *Громаков Б. С.* История буржуазного государства и права в период общего кризиса капитализма; США, Великобритания, Франция, довоенная Германия, Италия, ФРГ и Япония. — М.: Изд-во ВЮЗИ, 1967.
40. *Громаков Б. С, Лысневский Э. В.* История государства и права США (1870—1917). — Ростов: Изд-во Ростовск. ун-та, 1973.
41. *Давид Р., Жофре-Спинозы К.* Основные правовые системы современности. — М, 1997.
42. *Давид Р.* Основные правовые системы современности / Вступительная статья Туманова В. А. — М.: Прогресс. 1998.
43. *Драбкин Я. С.* Становление Веймарский республики. — М.: Наука, 1978.
44. *Дьяконов И. М.* Общественный и государственный строй Древнего Двуречья. Шумер. — М, 1959.
45. *Дэн Сяопин.* Основные вопросы современного Китая / Пер с кит. — М.: Изд-во политической, лит-ры, 1988.
46. *Желубовская Э.* Крушение Второй империи и возникновение Третьей республики во Франции. — М.: Изд-во АН СССР, 1956.
47. *Жидков О. А.* История государства и права Древнего Востока. — М., 1963.
48. *Загрядский Г. В.* Правовые системы современности. — М., 1995.
49. *Зайчук О.* Правовая система США (историко-теоретический анализ). — К., 1992.
50. *Зюбанов О., Попов В.* Далекое прошлое Рима и Афин: правовые основы глубинной старины.— Воронеж, 2000.
51. *Ильинский И. ЕЕ* Система органов власти и управления ФРГ. — М.: МГИМО, 1977.

52. *Инако Цунэо*. Современное право Японии / Пер с япон. — М.: Прогресс, 1981.
53. Институты Юстиниана / Ред. В. Томсинов. — М., 1998.
54. История буржуазного конституционализма. XVII—XVIII. — М., 1983.
55. Исаев, И.А. История государства и права России: учеб. пособ. - М.: ТК Велби, 2006. – 336 с.
56. История государства и права России: учеб. / В.М. Клеандров, Р.С. Мулукаев и др.; под ред. Ю.П. Титова. – М.: ТК Велби, 2005. – 544 с.
57. *Каленский В. Г.* Билль о правах в конституционной истории США. — М: Юрид. лит., 1983.
58. *Каппелер А.* Россия - многонациональная империя: Возникновение. История. Распад. — М., 2000.
59. *Карлейль Т.* История французской революции. — М.: Мысль, 1991.
60. *Карри Д. П.* Конституція Сполучених Штатів Америки. — К.: Веселка, 1993.
61. *Катрич В. М.* Історія рабовласницької держави і права стародавньої Греції.— К.: Вид-во Київськ. ун-ту, 1969.
62. *Катрич В. М.* Держава і право стародавнього Риму. — К.: Вид-во Київськ. ун-ту, 1974.
63. *Кечекьян С. Ф.* Государство и права Древней Греции. — М., 1966.
64. Китайская Народная Республика: законодательные акты 1984— 1988 гг. / Пер. с кит. / Под ред. Л. М. Гудошникова. — М.: Прогресс, 1989.
65. *Колобова К. М.* Возникновение и развитие Афинского государств. — М., 1958.
66. Конституция США: История и современность. — М.: Юрид. лит., 1988.
67. *Корсунский А. Р.* Образование раннефеодального государства в Европе. — М. 1963.
68. *Косарев А. И.* Римское право. — М, 1989.
69. *Кострицина (Крашенинникова) Н.А.* Ограничение гарантий неприкосновенности личности в английском праве: Habeas Corpus Act 1679 года и чрезвычайное законодательство. — М.: Госюриздат, 1957.
70. *Кошеленко А. Г.* О некоторых проблемах становления и развития государственности в Древней Греции // От доклассовых обществ к раннеклассовым. — М., 1987,
71. *Крашенинникова Н.* История права Востока: Курс лекций. — М., 1994
72. *Круглоголов М. А.* Государственный строй современной Франции: Четвертая республика. — М.: Изд-во АН СССР, 1958.
73. *Круглоголов И. А.* Президент Французской республики. — М: Наука, 1980.
74. *Круглоголов И. А.* Парламент Французской республики. — М.: Наука, 1988.
75. *Крылов Б, С,* Парламент буржуазного государства. — М: Юрид. лиг., 1963.
76. *Кудрявцев М. К.* Кастовая система в Индии. — М., 1992.
77. *Куманин Е. В.* Юридическая политика и правовая система Китайской

- Народной Республики. — М., 1999.
78. *Куценков А. А.* Эволюция индийской касты. — JVL, 1992.
 79. *Кычанов Е.* Основы средневекового китайского права (VII—XIII вв.). — М., 1986.
 80. *Лавровский В. М., Барг М.А.* Английская буржуазная революция. — М.: Изд-во АН СССР, 1958.
 81. *Лапина З.* Учение об управлении государством в средневековом Китае. — М., 1999.
 82. *Лапова Р. А.* Ноябрьская революция 1918 г. В Германии и образование Веймарской республики (1918—1919 гг.). — Саратов: Изд-во Саратов. юрид. ин-та, 1962.
 83. *Лебек Ст.* Происхождение франков. V—IX вв.: Пер. с франц. — М., 1993.
 84. *Ливанцев К. Е.* История буржуазного государства и права. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1986.
 85. *Ливий Тит.* История Рима от основания города: В 3 т. — Т. I. — М., 1989; Т. 2. — М 1992.
 86. *Липшиц Е. Э.* Право и суд в Византии в IV—VIII вв. — Л., 1976.
 87. *Липшиц Е. Э.* Законодательство и юриспруденция в Византии в XI—XI вв. — Л.: ЛГУ, 1981
 88. *Лисневский Э.В.* История государства и права Великобритании (1870—1917). — Ростов: Изд-во Ростовск. ун-та, 1975.
 89. *Лисневский Э.В.* История феодального государства и права Англии. — Ростов н/Д, 1981.
 90. *Лубський В. /., Борис В. Д.* Мусульманське право: курс лекцій. — К.: Вілбор, 1997.
 91. *Лурье И. М.* Очерки древнеегипетского права. XVI—X вв.: Памятники и исследования. — М., 1960.
 92. *Маяк И.* Рим первых царей. Генезис римского полиса. — М., 1963.
 93. *Манфред А. З.* Великая французская буржуазная революция XVIII века (1789—1794 гг.). — М.: Политиздат, 1956.
 94. *Молчанов Н. Н.* Четвертая республика. — М., 1963.
 95. *Музиченко П.* Методологічні принципи та методи пізнання історико-правових явищ / Юридична освіта і правова держава. — Одеса, 1997.
 96. Мусульманское право. — М.: Инст-т гос-ва и права ИГПАН, 1984.
 97. *Нечай Ф. М.* Образование Римского государства. — Мн., 1972.
 98. *Новицкий И. Б.* Основы римского гражданского права. — М., 1972.
 99. Новый уголовный кодекс Франции / Пер. с франц. — М., 1993.
 100. Образование раннефеодального государства в Европе. — М., 1963.
 101. *Омельченко О. А.* Всеобщая история государства и права: Учебник: В 2 т. Т. 1—2. — М.: Остожье, 1998.
 102. Основные институты гражданского права зарубежных стран. Сравнительно-правовое исследование. Руков. авт. коллектива д. юр. наук В. В. Залеский. — М.: Норма, 2000.

103. *Перетерский И. О.* Всеобщая история государства и права. — 4. 1. — Вып. 2: Древний Рим. — М., 1954.
104. *Перетерский И. С.* Дигесты Юстиниана. — М., 1956.
105. *Полонский Н. Н.* Уголовное право и уголовный суд Англии. — М., 1967.
106. *Покровский И. А.* История римского права. — СПб., 1998.
107. *Попов К.* Законодательные акты средневековой Японии. — М., 1984.
108. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник / Отв. ред. Сухарев А. Я. — М.: Норма, 2001.
109. Рабовладельческое и феодальное государство и право стран Азии и Африки Под ред. А. И. Рогожина и Н. Н. Страхова. — Харьков, 1981.
110. *Розанов Г.* Германия под властью фашизма (1933—1939). — М., 1964.
111. *Рогожин А.М., Страхов Н.Н.* История государства и права рабовладельческого Китая. — М., 1960.
112. *Савельев В. А.* Германское гражданское уложение. — М.: ВЮЗИ, 1983.
113. *Савельев В. А.* Гражданский кодекс Германии. — М.: ВЮЗИ, 1994.
114. Саксонское зеркало: памятник, комментарии, исследования. Перевод. / Отв. ред. В. М. Корецкий. — М.: Наука, 1985.
115. Салическая правда: Пер. проф. П. Н. Грацианского / Под ред. проф. В. Ф. Семенова. — М., 1950.
116. *Самозванцев А. М.* Правовой текст драхмашастри. — М., 1991.
117. Свод законов «Тайхо Риду рё» 702—718 гг. / Отв. ред. А. Искендерова. - М., 1989.
118. *Соколова А.* Варварские правды. — Чита, 1969.
119. *Соловьев С.* Раннегреческая тирания (к проблеме возникновения государства в Греции). — М., 1964.
120. *Страхов Н. Н.* Возникновение государства и права. — Харьков: Изд. Харьк. юрид. ин-та, 1954.
121. *Страхов Н. И.* Основные закономерности становления буржуазного государства и права Англии, Франции, Германии и Северной Америки. — Харьков, 1978.
122. *Страхов М. М.* Основні закономірності становлення буржуазної держави і права у провідних країнах Європи і в Північній Америці. — К.: УМК ВО, 1981.
123. *Страхов М, Солодовнік І.* З історії прийняття Кримінального кодексу Японії 1907 року /У Вісник Академії правових наук. — 1999. — № 3.
124. *Серебренников В. П.* Конституционное право Франции. — Минск: Изд. БГУ. 1976.
125. *Сюкияйнен Л. Р.* Мусульманское право. — М., 1986.
126. *Тиццик Б.* Історія держави і права Німеччини (1918—1945 рр.). — Львів, 1973.
127. *Тойнби А.* Постыжение истории. — М., 1991.

128. *Тищик Б. И.* Історія держави і права країн Стародавнього світу: Навчальний посібник. — Т. 1: Історія держави і права країн Стародавнього Сходу і Стародавньої Греції. — Львів: СПОЛОМ, 1999.
129. *Тищик Б. Й.* Історія держави і права країн Стародавнього світу: Навчальний посібник: Львів: СПОЛОМ, 1999.— Т. 2. Історія держави і права Стародавнього Риму.— Львів: СПОЛОМ, 1999.
130. *Уолкер Р.* Английская судебная система / Пер. с англ. Т. В. Апаровой. — М.: Юрид лит., 1980.
131. *Федоров К. Г.* Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник для студентів юридичних вузів та факультетів. — К., 1994.
132. Французский гражданский кодекс 1804 года: Пер. И. С. Перетерского.— М.: Юрид. изд-во, 1941.
133. Французский уголовный кодекс 1810 года: Пер. Н. С. Лапшиной. — М.: Юриздат, 1947.
134. *Харитонов С. О.* Історія приватного права Європи: Східна традиція.— Одеса, Юрид. літ., 2000.
135. *Харитонов С. О.* Історія приватного права Європи: Західна традиція. — Одеса, 2001.
136. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы / Под ред. академ. В. М. Корецкого. — М.: Госюрид., 1961.
137. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран: для вузов по спец. «Правоведение» / Под ред. и с предисл. З. М. Черниловского. — М., 1984; 2-е изд. — М., 1994.
138. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран: Новое и Новейшее время / Составитель Н. А. Крашенинникова. — М.: Зерцало, 1999.
139. *Чельцов-Бебутов М. А.* Курс уголовно-процессуального права, очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческом, феодальном и буржуазном государствах. СПб, 1995.
140. *Черниловский З. М.* История феодального государства и права. Учеб. пособие. — М, 1959.
141. *Черниловский З. М.* Всеобщая история государства и права: (Ист. гос-ва и права заруб, стран): Учебник для вузов по спец. «Правоведение». 2-е изд. перераб. и доп.— М.: Высшая школа, 1983; 3-е изд. — М., 1996; М: Юристь, 2000.
142. *Шитова К.* Раннее законодательство и становление рабства в античной Греции. — Л., 1991.
143. Эволюция современного буржуазного государства и права. — К.: Наукова думка, 1991.
144. *Юзовская А. Я.* Эволюция права в государствах Европы и Америки (XVII—XX). — СПб., 1996.

ПРОГРАМА КУРСУ «ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ»

Тема 1. Предмет, методологія та періодизація історії політичних і правових вчень

Предмет навчального курсу “Історія політичних і правових вчень”. Місце та значення історії політичних і правових вчень в системі соціально-гуманітарних та юридичних наук, її зв’язок з теорією держави і права, історією держави і права та іншими галузями юридичної науки.

Функції та завдання курсу “Історія політичних і правових вчень”, його значення для формування наукового світогляду студентів-юристів.

Сучасна методологія досліджень історії політичних і правових вчень. Світоглядно-філософські засади, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи дослідження. Характеристика історичного, порівняльного, проблемно-концептуального, формально-догматичного методів дослідження. Юридичний підхід до вивчення політико-правової думки.

Проблема періодизації і класифікації політичних і правових вчень за їх філософськими і теоретичними засадами та ідеологічним змістом.

Стародавній, середньовічний, новий та новітній періоди політико-правової думки. Еволюція осмислення державно-правової реальності від міфологічної і епічної форм до новітніх політико-правових доктрин.

Джерела з історії політичних і правових вчень. Основна наукова і навчально-методична література з курсу.

Тема 2. Зародження і становлення політико-правових поглядів у давньому світі

Загальна характеристика релігійно-міфологічних уявлень про політику, державу і право в країнах Стародавнього Сходу в II-I тис. до н.е.

Політична і правова думка в Стародавній Індії. Політико-правові ідеї брахманізму і буддизму. Політична і правова теорія в трактаті Каутільї “Артхашастра” та “Законах Ману”.

Політична і правова думка в Стародавньому Китаї. Вчення Конфуція про суспільство, державу і право. Принципи гуманності і ритуалу.

Соціально-політичні і правові ідеї Мо-цзи. Вчення даосизму (Лао-цзи). Теорія політики і права легістів.

Загальна характеристика політико-правової ідеології в Стародавній Греції.

Політичні і правові вчення раннього періоду (IX-VI ст. до н.е.). Творчість Гомера, Гесіода, Солона, Піфагора та Геракліта.

Період розквіту древньогрецької політико-правової думки (V-IV ст. до н.е.). Демокріт про державу і право.

Політичні і правові ідеї софістів. Праворозуміння старших (Протагор, Горгій, Гіппій, Антіфон) і молодших (Тразімах, Каллікл, Лікофрон, Алкідам) софістів.

Політичні і правові ідеї Сократа. Сократ про право і законність.

Вчення Платона про державу і право, його філософська основа. Проекти ідеальної держави у діалогах “Держава” і “Закони”. Класифікація форм державного правління і причини їх замін. Ставлення Платона до приватної власності.

Вчення Аристотеля про суспільство, політику, державу і право. Філософська основа його вчення. Обґрунтування Аристотелем рабства і суспільної нерівності. Вчення про виникнення держави. Критерії та класифікація Аристотелем форм держави. Причини державних переворотів і засоби їх подолання. Вчення про два види справедливості, про право природне і позитивне. Вплив Аристотеля на подальший розвиток політичної і правової ідеології.

Вчення Епікура про свободу, державу і право. Політична ідеологія стоїцизму (Зенон, Хризіпп). Вчення Полібія про класифікацію форм держави та їх кругообіг.

Загальна характеристика основних напрямків політичної і правової думки в Стародавньому Римі.

Вчення Цицерона про державу і право. Вплив на нього ідей древньогрецьких мислителів.

Політичні і правові ідеї римських стоїків (Сенека, Епіктет, Марк Аврелій). Їх ставлення до свободи і рабства.

Політико-правові ідеї римських юристів (Гай, Папініан, Павло, Ульпіан, Модестін). Римські юристи про природу і систему права, про право і справедливість, про право публічне і приватне.

Державно-правові ідеї раннього християнства. Вчення про державу і право Аврелія Августина Блаженного, викладене в праці “Про град божий”. Єресі.

Тема 3. Розвиток політико-правових учень у середні віки

Загальна характеристика політико-правової думки західноєвропейського середньовікового суспільства.

Політико-правова теорія Томи Аквінського, його вчення про походження, сутність держави та елементах державної влади. Тома Аквінський про закон і його види.

Вираження інтересів середньовікового бюргерства в політико-правовому вченні Марсілія Падуанського. Влада духовна і світська, законодавча і виконавча. Народ як джерело державної влади.

Політико-правові ідеї середньовікових єресів у Західній Європі.

Політико-правова ідеологія ісламу. Політико-правові ідеї аль-Фарабі. Політико-правові вчення Ібн-Рушда. Політико-правові ідеї Ібн-Сіна. Політико-правові вчення Ібн-Халдуна.

Формування ідей та уявлень про право та владу у праслов'ян. Політико-правові ідеї в “Слові про закон і благодать” митрополита Іларіона. Політико-правові ідеї “Повчання” Володимира Мономаха. Політико-правові ідеї в Повісті минулих літ. Політико-правові ідеї в “Слові” та Молінні” Даниїла Заточника. Климент Смолятич про державу і право. Державно-правові погляди Кирила Туровського.

Тема 4. Політико-правові вчення епохи Відродження і Реформації

Загальна характеристика політичної ідеології епохи Відродження. Формування буржуазної політико-правової ідеології.

Вчення Н.Макіавеллі про політику, державу і право. Макіавеллі про походження, сутність і форми держави, про завдання і засоби політики. Політичний ідеал Макіавеллі. “Макіавеллізм”.

Вчення Жана Бодена про державу і право. Боден про суверенітет державної влади і форми держави.

Політичні і правові ідеї Реформації, основні напрямки. Політико-правові ідеї Мартіна Лютера, Томаса Мюнцера, Жана Кальвіна.

Політико-правова ідеологія утопічного соціалізму. Ідеальний суспільний і державний лад в “Утопії” Томаса Мора і “Місті Сонця” Томазо Кампанелли.

Політико-правова думка Нового та Новітнього часу

Тема 5. Становлення національних шкіл політико-правової думки

Політичні і правові вчення в Голландії в XVII ст. Політико-правове вчення Гуго Гроція. Теорія природного права. Гроцій про походження держави, про суверенітет державної влади і її носіях. Принципи міжнародних відносин. Особливості природно-правового вчення Бенедікта Спінози про невідчужувані права громадян і межі дії державної влади.

Основні напрямки політичної і правової думки в період англійської революції XVII ст. Політико-правове вчення Томаса Гоббса. Особливості трактовки природного стану і договірного походження держави. “Левіафан”. Гоббс про співвідношення особи і держави. Політико-правове вчення Джона Локка. Локк про невід’ємні права людини. Ідея розподілу влад.

Основні напрямки політичної і правової ідеології у Франції. Політико-правові погляди Вольтера. Вчення Шарля Луї Монтеск’є про державу і право. Монтеск’є про «дух законів». Теорія розподілу влад Монтеск’є. Політичне і правове вчення Ж.Ж.Руссо. Теорія договірного походження держави.

Обґрунтування ідеї народного суверенітету. Політико-правові ідеї утопічного соціалізму (Жан Мельє, Мореллі, Габріель Боно де Маблі, Гракх Бабеф). Основні напрямки політико-правової думки в період Великої Французької революції.

Вчення про природне право в Німеччині (Самуїл Пуфендорф, Христіан Томазій, Христіан Вольф). Вчення Іммануїла Канта про державу і право. Зв'язок політичного і правового вчення з етикою, проект вічного миру. Особливості поглядів Канта на розподіл влад і на класифікацію форм держави. Політико-правова теорія І.Г.Фіхте. Проект держави в роботі “Замкнута торгова держава”.

Державні і правові вчення в Італії у XVIII ст. (Джамбаттіста Віко, Чезаре Беккарія).

Державні і правові вчення в США в період боротьби за незалежність.

Республікансько-демократична політико-правова думка (Бенджамін Франклін, Томас Пейн). Політичні і правові погляди “федералістів” (Олександр Гамільтон, Джон Адамс, Джеймс Медісон). Політико-правові погляди Томаса Джефферсона і їх втілення в “Декларації незалежності” і “Білі про права”.

Державно-правові вчення в Росії. Концепція Філофея «Москва – третій Рим». Обґрунтування просвіченого абсолютизму в роботах Юрія Крижанича, Василя Татіщева і Івана Посошкова. Політичні і правові ідеї О.М.Радіщева.

Політико-правові погляди українських мислителів. Станіслав Оріховський про природне право та договір походження держави. Політико-правові погляди Івана Вишенського. Теорія просвіченого абсолютизму в працях Феофана Прокоповича та Стефана Яворського. Політико-правові ідеї Григорія Сковороди. Принцип “сродності” як основа побудови майбутнього суспільства. Вчення Семена Десницького про природне право, походження, розвиток держави і права, про організацію державної влади. Особливість теорії природного права Якова Козельського.

Тема 6. Світова і вітчизняна політико-правова думка XIX ст.

Загальна характеристика основних напрямків політико-правової ідеології.

Правова теорія Іоанна Готліба Фіхте. Георг Гегель про державу і право.

Історична школа права (Густав Гуго, Фрідріх Савіні, Георг Пухта).

Ліберальні політико-правові вчення. «Юриспруденція інтересів» Рудольф Ієрінг. Політичне і правове вчення Г.Спенсера. Дуалістична теорія держави Г.Еллінека.

Концепція конституційної держави Бенжамена Констан та Алексиса Токвіля.

Утилітаризм Ієремії Бентама. Політичні і правові погляди представників утопічного соціалізму (Сен-Сімон, Шарль Фур'є, Роберт Оуен).

Юридичний позитивізм (Джон Остін, Карл Бергбом, Адемар Есман).

Формування марксистської політико-правової теорії.

Анархістська концепція держави і права (Макс Штірнер, П'єр Прудон, Михайло Бакунін).

Вчення Фрідріха Ніцше про державу і право.

Політико-правові вчення у Росії та Україні. Проект державних перетворень Михайла Сперанського. Проекти конституцій декабристів М. Муравйова, П. Пестеля.

Політичні і правові ідеї в програмних документах "Кирило-Мефодіївського товариства". Політико-правові погляди українських мислителів (Михайло Драгоманов, Остап Терлецький, Максим Ковалевський, Іван Франко).

Тема 7. Політичні і правові вчення у XX – поч. XXI ст.

Соціалістичні політико-правові вчення. Політико-правова ідеологія більшовизму. Політико-правові погляди діячів українського національного відродження.

Політико-правові доктрини солідаризму (Еміль Дюркгейм, Леон Буржуа, Леон Дюгі) та інституціоналізму (Моріс Оріу).

Аналітична юриспруденція Герберта Харта. «Чиста теорія права» Ганса Кельзена.

Психологічна теорія права Лева Петражицького.

Теорія «вільного» права Євгена Ерліха. Прагматична юриспруденція Роско Паунда. Соціологія права і політики Макса Вебера. Реалістична юриспруденція (Карл Левеллін, Джером Френк).

Теорія еліт (Вільфредо Паретто, Гаetano Моска).

Природно-правові теорії. Відроджене природне право Рудольфа Штамплера. Правове вчення Жака Марітена. Теорія справедливості Джона Роулса.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Андрусак Тарас Григорович. Історія політичних та правових вчень / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. / Т.Г. Андрусак. — Л. : Видавничий центр ЛНУ ім.Івана Франка, 2001. — 220с.
2. Марчук В. П. Історія політичних і правових вчень: навч. посіб / В. П. Марчук, Г. В. Марчук. – К.: ДП «Вид. Дім Прсонал», 2009. – 480 с.
3. Мережко Александр Александрович. История международно-правовых учений. — К. : Таксон, 2006. — 492с.
4. Мережко А.А. История международно-правовых учений: Учебное пособие.-К.: Юридична думка, 2004. - 296 с.
5. Мироненко Олександр Миколайович, Горбатенко Володимир Павлович. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. / О. М. Мироненко, В. П. Горбатенко. — К. : Академія, 2010. — 454 с.
6. Орач Є.М. Історія політичних і правових вчень: Навчальний посібник // Є. М. Орач. - К: Атіка, 2005.- 560 с.

7. Шульженко Ф.П. Історія політичних та правових вчень: підручник / Ф.П. Шульженко.- К: Юрінком Інтер, 2007. - 464 с.

Джерела та документальні публікації

8. Августин Аврелий (Блаженный). Творения / С.И. Еремеев (сост.и подгот.текста к печати). — СПб. : Алетейя, 1998. Т. 3, кн.1-13 : О граде Божиим (книги I-XIII). — СПб. : Алетейя, 1998 — 596с.
9. Антологія української юридичної думки: У 10-ти томах. — К., 2002 — 2005.
10. Аристотель. Сочинения: В 4 т. / АН СССР; Институт философии / В.Ф. Асмус (ред.) — М. : Мысль, 1975. — 550с. Т. 1 — М. : Мысль, 1975 — 550с.
11. Аристотель. Политика ; Афинская полития. — М. : Мысль, 1997. — 458с.
12. Бакунин Михаил. Избранные сочинения / В. Чернезов (биограф.очерк). — 2. изд. — Пб.; М. : "Голос труда", 1922. Т. 1 : Государственность и анархия. — Пб.; М. : "Голос труда", 1922 — 254с.
13. Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма. — М., 1990.
14. Вебер Макс. Избранные произведения. — М., 1990.
15. Вико Джамбаттиста. Основания новой науки об общей природе наций. — М., 1994.
16. Винниченко В. Відродження нації. — У трьох частинах. — К.: Дзвін, 1990.
17. Вольтер. Философские сочинения / РАН; Институт философии {Москва} / В.Н. Кузнецов (отв.ред.). — М. : Наука, 1996. — 560с.
18. Гоббс Томас. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Тамара Польська (наук.ред.), Ростислав... Димерець (пер.з англ.). — К. : Дух і Літера, 2000. — 600с.
19. Гроций Гуго. О праве войны и мира: Три книги, в которых объясняются естественное право и право народов, а также принципы публичного права / А.Л. Саккетти (пер.). — М. : Ладомир, 1994. — 868с.

20. Гумплович Людвиг. Общее учение о государстве / Ив.А. Неровецкий (пер.со 2-го нем.изд.,вступ.ст.,примеч.,доп.ст.). — СПб., 1910. — XXVI, 516с.
21. Дигесты Юстиниана. Избранные фрагменты в переводе и с замечаниями. Изб И.С.Перетерского. – М., 1984.
22. Драгоманов Михайло Петрович. Вибрані праці: у 3 т., 4 кн. / В.П. Андрущенко (голова ред.кол.), В.Ф. Погребенник (упоряд.та прим.) — К. : Знання України, 2007.
23. Еллинек Георг. Общее учение о государстве / Ассоциация Юридический центр / И.Ю. Козлихин (отв.ред.). — СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. — 750с.
24. История политических и правовых учений: Хрестоматия / Под ред. О.Э. Лейста .- М :Городец, 2000. - 512 с.
25. Іларіон (митрополит). Про Закон Мойсеєм даний і про Благодать та Істину в Ісусі Христі втілених / Василь Яременко (упоряд., передмова, пер.із строслов'ян. мови). — К. : МАУП, 2004. — 176с.
26. Історія вчень про право і державу: Хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / Г.Г. Демиденко (уклад.та заг.ред.). — 3.вид., доп. і змін. — Х. : Право, 2005. — 910с.
27. Історія української Конституції / Українська правнича фундація / Анатолій Гнатович Слюсаренко (упоряд.), Микола Володимирович Томенко (упоряд.). — К. : Право, 1997. — 464с.
28. Кальвин Жан. Наставление в христианской вере / А.Д. Бакулов (пер.с фр.). — М. : Изд-во Российского гос. гуманитарного ун-та, 1997. — 582с.
29. Кампанелла Т. Місто сонця. – К., 1988.
30. Кант И. Метафизика нравов. Собрание сочинений: В 8-ми т. Т. 6. – М., 1994.
31. Кант Иммануил. К вечному миру. Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане. Сочинения: В 6-ти т. Т. 6. – М., 1966. – 674 с.

32. Костомаров М.І. Закон Божий (Книга буття українського народу). – К., 1991. – 30 с.
33. Ленін В.І. Держава і революція // Повн. збір. твор. – Т. 33.
34. Ленін В.І. Про державу // Повн. збір. твор. – Т. 33.
35. Леся Українка. Публікації. Статті. Дослідження. Т. 2. – К., 1956.
36. Локк Джон. Сочинения в 3 томах. – М., 1985.
37. Лютер Мартин. 95 тезисов / Александр Сазонов (гл.ред.), Иван Фокин (сост.,вступ.ст.,прим.и коммент.). — СПб. : Роза Мира, 2002. — XLIV, 674с.
38. Мак'явеллі Нікколо. Флорентійські хроніки ; Державець / Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України / Анатоль Перепадя (пер.з італ.), Ада Бичко (передм.). — Х. : Фоліо, 2007. — 509с.
39. Маркс Карл, Енгельс Фрідріх. Маніфест комуністичної партії: пер. з нім. вид. Ін-ту Маркса-Енгельса-Леніна / Карл Маркс, Фрідріх Енгельс ; за ред. [пер.] Д. Рабиновича / Д. Рабинович (Ред.). — 2-е вид. — К. : Вперед, 2010. — 55 с.
40. Материалисты древней Греции. Собрание текстов Гереклита, Демокрита, Эпикура. – М., 1955.
41. Міхновський Микола І.. Самостійна Україна / Роман Коваль (ред.,передм.), Роман... Коваль (упоряд.). — 2. вид., випр. — К. : Діокор, 2003. — 77с.
42. Монтескье Шарль Луи. О духе законов / А.В. Матешук (сост.,пер.и коммент.). — М. : Мысль, 1999. — 672с.
43. Мор Томас. Утопия ; Эпиграммы ; История Ричарда III / И.Н. Осинский (отв.ред.), М.Л. Гаспаров (подгот.). — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Научно- издательский центр "Ладомир" ; Наука, 1998. — 463с.
44. Оріховський С. Напучення польському королю Сігізмунду Августу. Квінкункс, тобто вірець устрою Польської держави // Українські гуманісти епохи Відродження. Антологія: У 2-х частинах. Ч. 1. – К., 1995.

45. Оуэн Роберт. Избранные произведения: В 2-х т. – М.; Л., 1950.
46. Пейн Томас. Права людини / Ігор Савчак (пер.з англ.). — Л. : Літопис, 2000. — 283с.
47. Петражицкий Л. И.. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. — 2-е изд., испр. и доп. — СПб., 1909. — 318 с.
48. Платон. Диалог “Государство”. Собрание сочинений в 4-х т. Т. 3. – М., 1994.
49. Платон. Диалог “Законы”. Собрание сочинений в 4-х т. Т. 4. – М., 1994.
50. Повість минулих літ / Віктор Близнець (переказ). — К. : Україна, 1996. — 286с.
51. Римские стоики: Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий / В.В. Сапов (вступ.ст.,сост.,подгот.текста). — М. : Республика, 1995. — 463с.
52. Руссо Жан Жак. Об общественном договоре. Трактаты: Пер.с фр.. — М. : КАНОН-пресс-Ц, 1998. — 416с.
53. Соловьев В.С. Собрание сочинений в десяти томах. – СПб., 1902.
54. Спенсер Герберт. Личность и государство: Пер. с англ.. — Челябинск : Социум, 2007. — 200 с.
55. Спиноза Бенедикт. Сочинения: В 2 т. — С.Пб. : Наука, 1999.
56. Суд над Сократом: Сборник исторических свидетельств. Платон. Ксенофонт. Диоген Лаэртский. Плутарх. Либаний / А.В. Кургатников (сост.) — СПб. : Алетейя, 2000. — 263с.
57. Українські гуманісти епохи відродження. Антологія: У 2-х частинах. – К., 1995.
58. Утопия и утопическое мышление: Антология заруб. лит.: Пер. с англ., нем., франц. и др. язык / Сост. В.А.Чаликова. – М., 1991.
59. Федералист. Политические эссе Александра Гамильтона, Джеймса Мэдисона и Джона Джея. – М., 1993.
60. Фихте Йоганн. Сочинения: В 2-х т. – СПб, 1993.
61. Фрагменты ранних греческих философов: В 2 ч. – М., 1989.
62. Фурье Шарль. Избранные произведения: В 4-х т. – М.; Л., 1951-1954.

63. Хрестоматія з історії політичних вчень: посібник / упоряд. та авт. коментарів Уривалкін О. М.-Київ: Дакор; КНТ, 2008.- 456 с.
64. Цицерон. Диалоги. – М.,1966.
65. Цицерон. Диалоги. О государстве; О законах / РАН / И.Н. Веселовский (подгот.). — М. : Ладомир, 1994. — 223с.
66. Чичерин Борис Николаевич. Общее государственное право / Московский гос. ун-т им. М.В.Ломоносова. Юридический факультет / В.А. Томсинов (ред.и предисл.). — М. : Зерцало; Гарант, 2006. — XXX, 505с.
67. Штирнер Макс. Единственный и его собственность. – Харьков, 1994.- 264 с.

Додаткова література

68. Баскин Ю. Я., Корнев А. В., Лазарев В. В., Липень С. В., Луковская Д. И.. История государственно-правовых учений: Учебник / В.В. Лазарев (отв.ред.). — М. : Спарк, 2006. — 670с.
69. Биля-Сабадаш І. О., Дашковська О. Р., Демиденко Г. Г., Литвинов О. М., Лук'янов Д. В., Максимов С. І.. Історія вчень про державу і право: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / Г.Г. Демиденко (ред.), О.В. Петришина (ред.). — Х. : Право, 2008. — 240с.
70. Воротилин Е. А., Лейст О. Э., Мачин И. Ф., Струнников В. Н., Томсинов В. А.. История политических и правовых учений: Учебник для вузов / Московский гос. ун-т им. М.В.Ломоносова / О.Э. Лейст (отв.ред.). — М. : Зерцало, 2006. — 556с.
71. Графский В. Г., Золотухина Н. М., Мамут Л. С., Нерсисянц В. С., Сюкияйнен Л. Р.. История политических и правовых учений: Учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по спец. и направлению "Юриспруденция" / В.С. Нерсисянц (общ.ред.). — 4.изд., перераб. и доп. — М. : Норма, 2006. — 933с.

72. Демиденко Г.Г. Історія вчень про право і державу: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / Г.Г. Демиденко.- Х.: Консум, 2007.- 432 с.
73. Дробышевский Сергей Александрович. История политических и правовых учений. Основные классические идеи: учеб. пособие. — 2-е изд., доп. — М. : Норма, 2007. — 591с.
74. Ерышев Анатолий Александрович. История политических и правовых учений: Учеб. пособие / Межрегиональная академия управления персоналом. — 2. изд., перераб. и доп. — К. : МАУП, 2001. — 152с.
75. Исаев Игорь Андреевич, Золотухина Наталья Михайловна. История политических и правовых учений России XI-XX вв.. — М. : Юристъ, 1995. — 378с.
76. История политических и правовых учений: Учебник для вузов / Под общ. ред. В.С. Нерсесянца.-4-е изд., перераб. и доп.-М.: НОРМА, 2004.- 933 с.
77. История политических и правовых учений: Древний мир / Под.ред. В.С.Нерсесянца. – М., 1985.
78. История политических и правовых учений. Средние века и Возрождение / Под.ред. В.С.Нерсесянца. – М., 1983.
79. История политических и правовых учений XIX в. / РАН; Институт государства и права {Москва} / В.С. Нерсесянц (отв.ред.). — М. : Наука, 1993. — 391с.
80. Козлихин Игорь Юрьевич. История политических и правовых учений. Новое время: от Макиавелли до Канта: Курс лекций / Ассоциация Юридический центр; Юридический факультет Санкт- Петербургского гос. ун-та. — 2-е изд., доп. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. — 384с.
81. Кормич А.І. Історія вчень про державу і право: навчальний посібник / А.І. Кормич.- Київ: Правова єдність, 2009.- 312 с.

82. Крестовська Н.М., Цвіркун О.Ф. Історія вчень про державу і право: навчальний посібник / Н.М. Крестовська, О.Ф. Цвіркун. - Харків: Одіссей, 2008. - 464 с.
83. Мірошніченко М.І., Мірошніченко В.І. Історія вчень про державу і право: Навч. посіб. - К: Атіка, 2007. - 224 с.
84. Мухаев Рашид Тазитдинович. История политических и правовых учений: Учебник для студ. вузов, обуч. по спец. 021100 "Юриспруденция", 020100 "Философия" и 020200 "Политология". — 2-е изд., перераб., доп. — М. : ЮНИТИ, 2005. — 591с.
85. Нерсесянц В.С. Право и закон: Из истории правовых учений. – М., 1983.
86. Нерсесянц В.С. Философия права. – М., 1998.
87. Нерсесянц В.С. Юриспруденция. – М., 1998.
88. Орленко В.В. Історія вчень про державу і право: посібник для підготовки до іспитів / В.В. Орленко. - (2-ге вид., сереотип.). -К.: Паливода А. В., 2008. - 204 с.
89. Политические учения: история и современность. Домарксистская политическая мысль. – М., 1976.
90. Рассолов М.М., Мухаев Р.Т. История политических и правовых учений. – М, 2006.
91. Скакун О.Ф. Политическая и правовая мысль на Украине (1861-1917). – К.: Наукова думка, 1987. – 364 с.
92. Скакун О.Ф. Прогресивна політико-правова думка на Україні (XIX ст. – 1917 р.). – К.: Наукова думка, 1990. -482 с.
93. Соловйова Вікторія Вікторівна, Макаренко Тамара Петрівна. Історія вчень про державу і право: Навч. посіб. для навч. закл.. — Донецьк : Юго-Восток, 2005. — 170с.
94. Тимошина Е.В., Козлихин И.Ю., Поляков А.В. История политических и правовых учений. – СПбГУ, 2007.

95. Трофанчук Григорій Іванович. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник / Університет економіки та права "КРОК". — К. : Магістр - XXI сторіччя, 2005. — 254с.
96. Халин К.Е. История политических и правовых учений. – М., 2006.
97. Ударцев Сергей Федорович. История политических и правовых учений. Древний Восток: академический курс: учебник для студ. юрид. вузов и фак. / Санкт-Петербургский гос. ун-т. Юридический факультет; Казахский гуманитарно-юридический ун-т. — СПб. : СПбГУ, 2007. — 663с.
98. Чичерин Б. История политических учений. Ч. 1-5. – М., 1872-1903.
99. Шульженко Федір Пилипович, Наум Михайло Юрійович. Історія вчень про державу і право: Курс лекцій / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К. : Юрінком Інтер, 1997. — 191с.